

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Eva Grabcová

Trest smrti a doživotí

Diplomová práce

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Trest smrti a doživotí“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Opavě dne 9. listopadu 2013

Eva Grabcová

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu diplomové práce JUDr. Mgr. Ondřeji Horákovi, Ph.D., za jeho užitečné rady a připomínky, trpělivost a ochotu pomoci při psaní diplomové práce.

Obsah práce

1. Úvod	6
2. Pojem a účel trestu.....	8
2.1 Trest smrti	8
2.2 Trest odnětí svobody na doživotí.....	10
3. Argumenty týkající se trestu smrti.....	11
3.1 Argumenty podporující trest smrti.....	11
3.1.1 Preventivní účinek.....	11
3.1.2 Veřejné mínění	13
3.1.3 Zabránění recidivy	14
3.1.4 Odplata	15
3.1.5 Praktičnost.....	16
3.2 Argumenty zavrhuující trest smrti	16
3.2.1 Nezvratnost trestu, omylnost soudů	16
3.2.2 Právo na život.....	18
3.2.3 Nemorálnost, akt msty	18
3.2.4 Možnost nápravy odsouzeného, lítost odsouzeného	19
3.3 Argumenty okolo trestu doživotí	19
4. Historie trestu smrti	21
4.1 Doba osvícenství.....	21
4.2 Národní obrození, revoluční rok a druhá polovina 19. století	24
4.3 První republika, protektorát Čechy a Morava, období mezi léty 1945 a 1948	26
4.4 Období po únorovém převratu do sametové revoluce	31
4.5 Období po sametové revoluci	34
4.6 Současný stav.....	37
5. Názory významných osobností.....	39

5.1 Emanuel Chalupný.....	39
5.2 Jaroslav Kallab.....	41
5.3 Vladimír Kubeš.....	43
5.4 August Miřička.....	44
5.5 Alois Rařín.....	46
5.6 Frantiřek Storch.....	48
5.7 Emil Svoboda.....	50
Závěr.....	52
Seznam pouřitých zdrojů.....	54
Právní předpisy.....	54
Monografie.....	54
Články.....	55
Internetové stránky.....	56
Abstrakt.....	58
Abstract.....	59
Seznam klíčových slov.....	60
Keywords.....	60
Přílohy.....	61
1. Dotazník Roberta Fica.....	61
2. Přehled ulořených trestů smrti, dořivotních trestů a trestů odnětí svobody na 15-20 let v letech 1918-1931.....	62
3. Přehled o výsledku přezkoumání pravomocně ulořených trestů smrti Nejvyšřím soudem ČSSR z let 1970-1990.....	63
4. Kalendář poprav v ČSR, ČSSR a na území tzv. protektorátu.....	64
5. Přehled vykonaných poprav dle funkčních období prezidentů s uvedením charakteru trestných činů, pro které byl trest ulořen.....	65

1. Úvod

Tématem mé diplomové práce jsou instituty trestu smrti a trestu odnětí svobody na doživotí, a to zejména z historického pohledu s přesahem do současnosti. Cílem této práce je poukázat na klady a zápory trestu smrti a představit také názory některých významných osobností.

Toto téma jsem si vybrala převážně proto, že mě oslovilo již v průběhu studia a chtěla jsem si o něm prohloubit své znalosti. Dříve mě zajímal zejména výkon trestu smrti, převážně jeho jednotlivé druhy, dnes bych se však tomuto tématu chtěla věnovat především z jiných stránek, aby se mé znalosti ucelily. Dalším důvodem byly také názory veřejnosti, které se velice různí a mezi skupinami obyvatelstva nalezneme stanoviska jak pro trest smrti, tak proti němu. Každý má na to svůj pohled, který se ale často mění v závislosti na provedených zločinech. V dnešní době je o zločinech díky médiím stále více slyšet a lidé jsou mnohem více pohoršení úrovní společností. Proto si myslím, a rovněž podle názoru okolí soudím, že čím dál větší část populace by si přála znovu zavést trest smrti, zejména proto, že trest odnětí svobody na doživotí nebere jako adekvátní, zvláště když u nás neexistuje absolutní doživotí a odsouzený může po určitých rocích strávených ve vězení požádat o propuštění. To by se mohlo stát v nejbližší době, kdy zločinci vraždící na začátku vzniku České republiky, mohou požádat o propuštění na svobodu.¹ Jaké budou následky tohoto propuštění? Jak se začlení do společnosti? Nebudou znova páchat trestnou činnost? Napravili se nebo jen čekají, až budou moci provést čin znovu? Jak bude reagovat okolí, když se do jejich vesnice nastěhuje vrah? To je jen zlomek otázek, které mě napadají ve spojitosti s tímto institutem a můžeme jen čekat na to, jaká na ně bude odpověď, pokud tato situace nastane.

Zároveň si myslím, že i trest odnětí svobody na doživotí je u nás udělován velice málo a spíše se přistupuje k trestům mírnějším. Stává se tak i u brutálních případů vražd, kde si laik jen těžko dokáže představit udělení jiného než výjimečného trestu, a přesto soud rozhodne jinak.

Při psaní práce budu vycházet převážně z knih, které doplním aktualitami z periodik a časopisů. Tato tematika je podle mého názoru z historického hlediska dobře zpracovaná a je možno nalézt dostatek kvalitní literatury. Co se týče aktuálnosti tématu, tak výzkumy na dané téma se provádějí docela často a množství názorů lze najít také díky internetovým zdrojům.

¹ MOTL, Stanislav. Svobodu pro kopretinového vraha? *Lidové noviny*, 23. března 2012, s. 13-16.

Práce bude zpracována zejména popisnou a komparativní metodou s ohledem na obsah práce obohacenou o vlastní názory na problematiku.

V první kapitole se budu zabírat pojmem trest následovaný pojmy trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí. Poté představím hlavní argumenty jak pro zavedení, tak pro zrušení trestu smrti a začlením tento institut do mezinárodního kontextu. Pokusím se odpovědět na otázku, jak se měnily názory významných osobností v české právní vědě na trest smrti a doživotí. Hlavní náplní práce bude vývoj trestu smrti a trestu doživotí v českých zemích převážně od osvícenství až po současnost. Trest smrti existuje již od počátku lidstva a je praktikován až do dnes. Podle údajů *Amnesty International*² bylo v roce 2012 popraveno na celém světě nejméně 682 lidí a na vykonání trestu čeká kolem 18 tisíc lidí, přičemž popravy se prováděly ve 21 státech. Nejvyšší trest byl v loňském roce obnoven například v Indii, Japonsku, Pákistánu nebo Gambii. Nejvíce poprav podle dostupných údajů je prováděných na Blízkém východě. Celkové údaje však nejsou konečné, neboť informace nesdělují např. Čína, která má popravy jako státní tajemství. V USA bylo popraveno 43 osob a Bělorusko, jediný evropský stát, který provádí popravy, provedlo trest smrti podle dostupných informací na třech osobách.³

Práce by měla přinést něco nového pro mě i okolí, případně donutit někoho, aby se nad daným tématem zamyslel. Zároveň si myslím, že i můj vlastní názor se v souvislosti s prací bude vyvíjet a sama jsem zvědavá, k jakým názorům dospěji v závěru.

² *Amnesty International* je mezinárodní hnutí, které usiluje o dodržování lidských práv, jejich hlavním cílem je zastavení mučení, zrušení trestu smrti, odstranění diskriminace a podobně. LANG, Václav. *Amnesty International* [online]. Novinky.cz, [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://tema.novinky.cz/amnesty-international>>.

³ *Report Amnesty o popravách 2012: navzdory dílčím problémům je svět bez trestu smrti zase o něco blíž* [online]. Amnesty International, 10. dubna 2013 [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://www.amnesty.cz/z778/report-amnesty-o-popravach-2012-navzdory-dilcim-problemum-je-svet-bez-trestu-smrti-zase-o-neco-bliz>>. Více informací o výkonu trestu smrti v roce 2012 dostupné na <<http://www.amnesty.org/sites/impact.amnesty.org/files/PUBLIC/2012DeathPenaltyAI.pdf>>.

2. Pojem a účel trestu

Trest je zákonem stanovený následek za určité protiprávní jednání. Tresty se v trestním zákoníku nazývají trestními sankcemi a řídí se zásadou *nulla poena sine lege*, tedy není trestu bez zákona, což znamená, že za trestný čin lze uložit pouze takový trest, který dovoluje zákon. V trestním zákoníku jsou všechny dostupné tresty vyjmenovány, a to v § 52 zákona č. 40/2009 Sb.⁴

Účelem trestu, i když to nový trestní zákoník výslovně neuvádí, je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit jim v další trestné činnosti a zároveň je vychovávat, aby vedli řádný život.⁵ V dějinách se vyvinuly dvě koncepce smyslu trestu, a to teorie absolutní, neboli odplaty, a teorie relativní, tj. prevence.

Teorie odplaty reprezentovaná například Aristotelem, Tomášem Akvinským či Immanuelem Kantem vychází z filozofie indeterminismu (učení o svobodě lidské vůle). Je vystavěna na principu, že se trestá, protože bylo spácháno zlo. Říká, že se pachatel ze své vlastní vůle rozhoduje, zda spáchá trestný čin a tím přistupuje na to, že bude za něj potrestán. Potrestáním pachatele se zároveň naplňuje spravedlnost, která je porušena jeho nezákonným jednáním. Podle této teorie může pachatele smířit se společností pouze spravedlivý trest. Rozsah trestu je úměrný zločinu.

Smysl druhé koncepce, tj. preventivní je v ochraně společnosti a polepšení zločince. Trest je tedy jeho léčením. Trestá se, aby již nebylo páčáno zlo. V průběhu vývoje trestů se teorie střídaly a zároveň docházelo k jejich míšení.⁶

Dnes můžeme najít prvky obou těchto teorií, zejména co se týče výjimečného trestu, neboť se jedná o těžký trest, který reprezentuje odplatu, zároveň poskytuje možnost napravení pachatele a jeho propuštění.⁷

2.1 Trest smrti

Trest smrti je trestem absolutním či nejvyšším. Můžeme ho definovat jako státem schválené usmrcení člověka, jako trest za jeho zločin.

⁴ NOVOTNÝ, František, SOUČEK, Josef a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 249, 254.

⁵ Tamtéž, s. 16.

⁶ K trestním teoriím: KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské*. 1. vydání. Praha: Melantrich, 1935, s. 6nn.

⁷ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 9-10.

Trestem smrti se zabírají i mnohé mezinárodní organizace. Začalo se již v roce 1948 vydáním Všeobecné deklarace lidských práv, která sice není právně závazná, ale určuje jakési cíle. Deklarace výslovně nemluví o zákazu trestu smrti, ale pojednává o právu na život.⁸ V roce 1966 následoval Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, který ve svém článku 6 uvádí, že každý má právo na život a nesmí ho být svévolně zbaven. Zároveň uvádí, že, v zemích, kde nebyl trest smrti zrušen, může být ukládán pouze za nejtěžší zločiny a odsouzený musí mít právo žádat o milost nebo zmírnění trestu. Tímto paktem je také zakázáno tento trest udělit osobě mladší 18 let a těhotné ženě. Cílem Spojených národů však bylo zrušení trestu smrti na celém světě. To bylo snahou druhého Opčního protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech z roku 1989. Jeho původní znění bylo změněno a dnes se v čl. 1 píše, že nikdo nesmí být popraven a každý členský stát musí přijmout opatření ke zrušení trestu smrti. Tímto protokolem jsou vázány jen státy, které k němu přistoupily. Zároveň mají státy při procesu ratifikace možnost stanovit si výhradu, která umožní trest smrti v době války za nejtěžší vojenské zločiny.⁹

Trest smrti je probírán i na poli Rady Evropy, kdy v roce 1950 byla přijata Evropská úmluva na ochranu lidských práv a svobod. Nezakazuje trest smrti, ale hájí právo na život. Po tomto roce zrušila řada evropských zemí tento trest a v roce 1980 byla přijata rezoluce, v níž jsou státy vyzývány ke zrušení trestu smrti v mírových dobách. Následně roku 1983 byl vypracován 6. dodatkový protokol k Evropské úmluvě, podle něhož byl trest smrti zrušen. V jeho dalších ustanoveních je povoleno k jeho provedení za činy spáchané v době války. Jinak si státy nemohou stanovit jakoukoliv výhradu. Následným protokolem číslo 13 byl trest smrti zakázán za všech okolností.¹⁰ Trestem smrti se zabírala i Evropská společenství, když v čl. 22 Deklarace základních práv a svobod Evropského parlamentu z roku 1989 stanoví: Trest smrti byl zrušen.¹¹ Poté následovala Listina základních práv Evropské unie z roku 2007, která v článku 2 konstatuje, že nikdo nesmí být odsouzen k trestu smrti ani popraven.¹²

⁸ BESTOVÁ, Cornelia C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1996, s. 55.

⁹ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a jeho druhý opční protokol. Viz. vyhláška MZV č. 120/1976 Sb.

¹⁰ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a 6. a 13. dodatkový protokol. Viz. sdělení MZV č. 209/1992 Sb., sdělení 114/2004 Sb. m. s.

¹¹ BESTOVÁ: *Trest smrti v německo-českém porovnání*..., s. 63.

¹² Listina základních práv Evropské unie č. 2007/C 303/01. Viz. sdělení MZV č. 111/2009 Sb. m. s.

2.2 Trest odnětí svobody na doživotí

Uložení trestu odnětí svobody umožňují všechna ustanovení trestního zákoníku, je tedy trestem univerzálním. Pachatele zbavuje osobní svobody a zasahuje i do práv osob pachateli blízkých, neboť narušuje jejich rodinné vztahy. Trest odnětí svobody na doživotí má však v trestním zákoníku zvláštní paragraf, a to § 54, podle kterého může být udělen jen za specifických okolností.¹³ Výjimečný trest lze uložit jen za zvlášť závažný zločin¹⁴, u něhož to trestní zákon dovoluje.¹⁵

Na mezinárodním poli se o trestu doživotí přímo nejedná, avšak mezinárodní dokumenty, kterými je Česká republika vázána, obsahují jisté mantinely možnosti uložení tohoto trestu. Je tomu tak například v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech, který v čl. 7 stanoví, že nikdo nesmí být mučen nebo podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. V čl. 10 se dále stanoví, že s osobami zbavenými osobní svobody se jedná lidsky a s úctou k přirozené důstojnosti lidské bytosti. Obdobné formulace nalezneme v čl. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.¹⁶

¹³ NOVOTNÝ: *Trestní právo hmotné...*, s. 270.

¹⁴ Definici zvlášť závažného zločinu přináší nový trestní zákoník v §14. Jedná se o ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a jeho druhý opční protokol. Viz. vyhláška MZV č. 120/1976 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Viz. sdělení MZV č. 209/1992 Sb.

3. Argumenty týkající se trestu smrti

Trest smrti je dlouhodobě jedním z nejdiskutovanějších témat, řeší se jak na poli politickém či novinářském, tak v běžném životě mnoha lidí. Odpůrce trestu smrti nazýváme abolicionisty a zastánce mortikalisty či retencionisty. Na tento institut se dá nahlížet jak z hlediska filozofického a morálního, tak z praktického hlediska. Většinou se však jedná o jejich kombinaci.

V následujících podkapitolách se budu snažit nastínit ty nejdůležitější a nejčastější argumenty, o kterých je nejvíce slyšet. Z uvedených příkladů často vyplývá, že důvody jak pro trest smrti, tak proti němu, se nedají striktně dělit do těchto dvou kategorií, neboť k jejich většině se nachází protiargument a tudíž se navzájem prolínají.

3.1 Argumenty podporující trest smrti

3.1.1 Preventivní účinek

Za preventivní účinek považujeme jakési odstrašení budoucího pachatele od páchaní trestné činnosti.

Preventivní účinek je nejčastějším argumentem pro trest smrti. Paradoxem potom je, že je i nejvíce vyvrácen, tudíž jako argument pro trest smrti není stoprocentně účinný.

Postoj odstrašujícího účinku zastává například Japonsko, Čína, některé státy Afriky a USA. Některé státy sice mají trest smrti ve svých zákonech, de facto jej však nevykonávají, ale jsou přesvědčeny, že již samostatná existence tohoto institutu má odstrašující účinek. Tak tomu bylo například v bývalých socialistických státech.¹⁷

Předpoklad odstrašujícího účinku však zcela jistě nelze použít u vražd spáchaných v afektu, kdy dochází k extrémním emocím a pachatel nepřemýšlí nad následky svého činu.

Je otázka, zda vrah o případném trestu smrti uvažuje. Z výzkumu 145 případů vražd v letech 1955 až 1957 citovaných *Amnesty International* vyšlo najevo, že ani jeden zločinec si před svým činem neuvědomil hrozbu trestu smrti, ačkoliv o jeho existenci věděl.¹⁸ Avšak z průzkumů královské komise z roku 1953 vyšlo najevo, že první věc, na kterou se vrah zeptá je: „Oběsí mě za to?“ Z toho naopak vyplývá, že vrah o trestu smrti přemýšlí a možnosti jeho

¹⁷ FICO, Robert. *Trest smrti*. 1. vydání. Bratislava: Kódexpress, 1998, s. 83, 84.

¹⁸ BESTOVÁ: *Trest smrti v německo-českém porovnání*. ..., s. 16.

uplatnění si je vědom.¹⁹ Další možností pak může být, že pachatel si je vědom institutu trestu smrti, avšak doufá, že nebude dopaden. Odstrašení těchto typů zločinců by pak bylo ve zvýšení pravděpodobnosti jejich dopadení, odsouzení a popravení.²⁰

Z mnoha výzkumů vyplývá, že odstrašující účinek trest smrti nemá, a že při jeho odstranění nedochází k nárůstu kriminality, kterého by se státy musely bát. Opakem je potom práce Isaaca Ehrlicha²¹ z roku 1975 o vztahu mezi počtem vražd a poprav v USA v období od roku 1933 do roku 1967. Ve své práci dochází k odlišným závěrům, a to těm, že každá uskutečněná poprava má za následek průměrně o sedm nebo osm vražd méně. Jeho závěry jsou poté dále podrobeny zkoumání. Výsledky odborníků z Kanady ukázaly, že jeho studie má vážné teoretické nedostatky, naopak skupina odborníků vedená Lawrence Kleinem²² konstatovala, že v matematických výpočtech nelze najít chybu. Avšak jeho práce opomíjí celou řadu vlivů, jako je například všeobecný nárůst kriminality nebo snadnější opatření zbraně. Naproti tomu některá šetření naznačují, že popravy počty vražd ještě zvýšily. Jedná se o brutalizující koncepci, podle které státy, jež zachovaly trest smrti, se mohou obávat více vražd, než ve státech, kde byl tento trest zrušen. Podle studie Bowers a Pierce analyzující vraždy v letech 1906-1963 lze dojít k závěru, že každá poprava má za následek zvýšení počtu vražd přibližně o tři další.²³

Ke zkoumání, zda preventivní účinek trestu smrti opravdu existuje, se používají tři metody. První porovnává počet vražd v daném státě před a po zrušení trestu smrti, druhá úroveň kriminality ve dvou podobných zákonodárstvích, v nichž jeden má zaveden trest smrti a druhý ne a třetí metoda porovnává počet vražd před a po popravě, které byly probírané v médiích. Tyto metody však nelze s úspěchem aplikovat na naše poměry. Z hlediska první metody se u nás při zrušení nejednalo o klasickou situaci, neboť nastala změna celého režimu a tudíž i změna kriminality, pro druhý způsob zkoumání nemáme komparativní stát a o třetím

¹⁹ FICO: *Trest smrti*..., s. 87.

²⁰ BESTOVÁ: *Trest smrti* ..., s. 16.

²¹ Profesor Isaac Ehrlich je americký ekonom a badatel v oblasti ekonomie a práva. Je autorem 80 studií a dvou knih. Obdržel mnoho cen od National Science Foundation a dalších organizací. Momentálně je předsedou Odboru ekonomie Akademie umění a věd. *Professor Isaac Ehrlich* [online]. University at Buffalo, [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://wings.buffalo.edu/economics/ehrich.html>>.

Práce Isaaca Ehrlicha byla uvedena v *The American Economic Review*, Vol. 65, No. 3. (Jun., 1975), pp. 397-417, dostupné na

<<http://deathpenalty.procon.org/sourcefiles/Issac%20Ehrlich%20The%20Deterrent%20Effect%20of%20Capital%20Punishment%20A%20Question%20of%20Life%20and%20Death.pdf>>.

²² Lawrence Klein je významný americký ekonom a obdržel Nobelovu cenu za ekonomii v roce 1980.

Lawrence Robert Klein [online]. Economic library [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné na

<<http://www.econlib.org/library/Enc/bios/Klein.html>>.

²³ BESTOVÁ: *Trest smrti* ..., s. 18,19; FICO, Robert. *Trest smrti*..., s. 84.

přístupu u nás nelze vůbec hovořit, protože oznámení o vykonaném trestu smrti byly jen velice strohé a nebyla jim věnována dostatečná pozornost.²⁴

Žádná z těchto metod však nemůže přesně vykreslit odstrašující účinek, neboť je zde mnoho jiných proměnných, které mohou zločinnost ovlivnit. Mohou to být faktory ekonomické, duchovní, náboženské, kulturní nebo celkový vývoj společnosti. Všechny průzkumy je proto třeba brát s rezervou a dívat se na ně i z pohledu měnící se komunity lidí.

V závěru lze tedy říci, že obecné mínění je, že odstrašující účinek může trest smrti mít u zločinců, kteří svůj útok plánují a s tímto trestem jsou srozuměni. Já si myslím, že rozumně uvažující člověk vraždu nespáchá ne z toho hlediska, že by mu hrozil trest smrti, ale proto, že mu to nedovolí svědomí a jeho smýšlení, a pokud má tyto hranice nastavené jinak, tak možnost trestu smrti jej od činu neodradí. A co se týče vražd spáchaných prokazatelně v afektu, tak zde se jedná o jinou situaci, při které by se podle mého názoru o sankci trestem smrti vůbec nemělo uvažovat.

3.1.2 Veřejné mínění

Častým odůvodněním trestu smrti je veřejné mínění. Podle dostupných průzkumů totiž většina obyvatelstva zastává postoj pro trest smrti. Je to v dnešní době jeden z nejsilnějších argumentů, neboť se nacházíme v demokratickém státě, kde by hlas lidu měl být vyslyšen.

Proveden byl například průzkum v NSR v roce 1949, kde se 74 % respondentů vyjádřilo pro zachování trestu smrti, nebo ve Velké Británii v roce 1965 po zrušení trestu smrti bylo 76 % pro jeho znovuzavedení. Podobné výsledky pak byly dosaženy i v jiných státech. Z novějších průzkumů lze uvést ten z roku 1990, který byl proveden ve Velké Británii, a víc než 81 % obyvatel se vyjádřilo pro obnovení trestu smrti za vraždu.

V Československu byl podobný průzkum proveden už v roce 1947, proti zrušení trestu smrti se vyslovilo 54 % dotázaných, pro zrušení 25 % a nevědělo 21 %. Menší dotazování provedl i O. Novotný v letech 1965-1966. Z 300 oslovených se pro trest smrti vyslovilo 91 %. Největší průzkum byl proveden v roce 1969 Výzkumných kriminologickým ústavem ČSSR. Zúčastnilo se ho 1263 obyvatel, proti trestu smrti bylo 33 %, pro 51 % a nevědělo 16 %.²⁵

²⁴ FICO: *Trest smrti...*, s. 85, 92-94.

²⁵ Tamtéž, s. 98-100.

Jiný výzkum byl proveden v roce 1990. Vyplynulo z něj, že 70 % obyvatel souhlasí s trestem smrti.²⁶

Robert Fico se ve své knize *Trest smrti* zabývá i vlastním výzkumem ovlivnitelnosti názorů veřejnosti. Na začátku dal dotazník s otázkami ohledně trestu smrti studentům, kteří o dané problematice neměli zvláštní informace. Pak provedl sérii přednášek na dané téma. Podle jeho informací se snažil o objektivnost, ale v následné diskusi se poté častěji objevovaly názory pro trest smrti. Po těchto přednáškách dotazník rozdál znovu a výsledky porovnal. Z výsledků dospěl k závěru, že názory veřejnosti se dají ovlivnit, neboť pro trest smrti se nyní vyjádřilo více studentů. Podrobné výsledky jsou v příloze této práce.

Pracovník Ústavu kriminologie a sociální prevence Mikuláš Tomin uvedl v denním tisku: „Myslím si, že při dnešním stavu kriminality a sílící brutality by se měly tresty spíše zvyšovat a ne snižovat. Trest smrti neměl být zrušen a o tak závažné otázce mělo být rozhodnuto prostřednictvím referenda. Věřím, že by se byla většina obyvatelstva vyslovila pro zachování trestu smrti.“ Odpovídající provedené průzkumy tomu odpovídají. Tomin se zabíral ještě jedním hlediskem, a to, že sice laická veřejnost je v průzkumech pro trest smrti, avšak veřejnost odborná proti. Avšak jako protiargument uvádí dopisovou dotazovací akci mezi odborníky. Jednalo se o 195 dotazníků, ze kterých vyplynulo, že 91 % policistů, 78 % prokurátorů, 66 % soudců a stejné procento dozorců je pro trest smrti. Z uvedených zdrojů však nelze vyčíst rok provedení průzkumu.²⁷

Veřejnost se s vrůstající kriminalitou stále více dovolává znovu zavedení trestu smrti. Aby však tyto názory mohly být relevantním podkladem, je třeba, aby veřejnost byla dobře o problematice informována, aby měla dostatek příležitostí k diskusi a své názory mohla sdílet s ostatními a zároveň se názory jiných mohla nechat ovlivnit.

3.1.3 Zabránění recidivy

Zde se jedná o jakýsi způsob sebeobrany, volí se mezi smrtí zločince a jeho potencionálních obětí. Podle mnoha myslitelů je tento argument zcela nesmyslný, považují jej jen za neopodstatněný, neboť není zcela prokázáno, že propuštěný vrah by znovu vraždil. Chybí zde argument jistoty.

²⁶ BESTOVÁ: *Trest smrt...*, s. 156.

²⁷ Tamtéž, s. 162.

Průzkumy na dané téma se velice liší. Můžeme najít například šetření Královské komise, které prokazuje nízký výskyt recidiv, nebo studii amerického kriminologa Thorstena Sellina, která uvádí, že počet zabití ve věznicích je malý, z propuštěných vězňů v letech 1945 až 1954 znovu vraždil jen jeden.²⁸ Pak je zde ovšem výzkum, který je zcela opačného názoru. John O'Sullivan před pár lety publikoval fakta o tom, že od doby, kdy byl v Británii zrušen trest smrti, tj. od poloviny 70. let, do poloviny 90. let došlo k asi 70 vraždám spáchaných odsouzenými vrahy. Byly to vraždy spáchané vězni ve věznicích na jiných věznicích nebo dozorcích, uprchlými vězni či těmi, kteří byli propuštěni za dobré chování. K tomuto zjištění můžeme navázat v případě hrozby justičního omylu, kdy z čistě statistického hlediska v dnešní moderní době dochází k odsouzení nevinného velice málo a k počtu vražd, které znovu spáchá již jednou potrestaný vrah, je to číslo zanedbatelné.²⁹

Osobně se domnívám, že recidiva je veliká. Posuzování, zda vězeň může být propuštěn je založeno i na jeho schopnosti hrát napraveného člověka a dobře se chovat ve výkonu trestu. Dochází potom k propuštění lidí, kteří jsou vlastně nebezpeční. Možná není východiskem rovnou trest smrti, ale pouze zlepšení odhalovacích technik, ale na druhou stranu je třeba se zabývat tím, zda si vůbec takovou péči takto odsouzený zaslouží. To se ale přibližujeme k argumentu praktičnosti trestu smrti.

3.1.4 Odplata

Odplata se v trestním právu využívala odjakživa, jak je známo ze starých institutů oko za oko, zub za zub. Dnešní pojetí trestu smrti, je především jako trest za vraždu a ne za jiné delikty. Také jen takto lze argument odplaty brát. Nedalo by se například za znásilnění odsuzovat k tomuto činu, neboť odplata není stejnou měrou. Odplata má demonstrovat spravedlnost, že zločinec dostane to, co sám spáchal.³⁰

Tento argument mě zavádí do poněkud starší doby, kdy se tyto myšlenky praktikovaly ve velkém. Dnes mám pocit, že jako odplatu může trest smrti brát nejvíce rodina zavražděného, která v tom může vidět satisfakci za svého zemřelého, ale nezávislý pozorovatel tento názor ve světle důležitějších argumentů ani nevnímá.

²⁸ Tamtéž, s. 22, 23.

²⁹ HAMERSKÝ, Milan. *Přijatelnost trestu smrti: otázky a odpovědi; názory osobností*. 1. vydání. Brno: Bachant, 2001, s. 18, 20.

³⁰ BESTOVÁ: *Trest smrti...*, s. 25.

3.1.5 Praktičnost

Jeden z nejtvrděších a nejméně humánních argumentů je praktičnost. Z tohoto hlediska je výhodnější nejtěžší zločince popravít a neudržovat je zdlouhavě při životě v trestu odnětí svobody na doživotí, když jak z názvu tohoto trestu vyplývá, je to trest do konce života, tudíž by vězně nemělo v životě potkat už nic povzbudivého. Je však otázka, jak jsou na tom naše věznice, a zda je vůbec trest odnětí svobody pro ně trestem, nebo si pobyt zde více méně dokážou představit. To potom, podle mého názoru, není trest, je to svým způsobem dovolená do konce života na jednom místě s pravidelnou stravou a sportem, která stojí denně tisíci korun.³¹ Kdežto oproti tomu trest smrti je rázný, konečný a je výrazem nesouhlasu s provedeným činem a neochotou dále platit věžňovo pohodlí ve věznici.

Přiznávám, že není hezké říct, že je dobré někoho popravít jen proto, že jeho pobyt ve vězení stojí hodně peněz a poprava je levnější, ale z čistě praktického hlediska je tomu tak. Ovšem tento argument není ve společnosti zcela přijímán, a i ve státech, kde trest smrti probíhá, nemá velké opodstatnění. Je tomu tak proto, že člověk, který je k tomuto trestu odsouzen, ještě dlouhou dobu čeká ve vězení na jeho provedení. Někdy k popravě díky obnovení procesu ani nedojde, nebo vrah sám zemře ve vězení. Samozřejmě to, že není poprava provedena pro obnovu řízení, kde je možné odhalit nové důkazy, je správné. V době kdy se nejvíce tyto tresty udělovaly, nebyla ještě dostatečná technika k stoprocentnímu odhalení vraha, tudíž sebemenší důkaz o nevině je zde vítaný. Je ale otázka, nakolik se dnes soudy při tolika stupňovém řízení ještě mýlí.

3.2 Argumenty zavrhuující trest smrti

3.2.1 Nezvratnost trestu, omylnost soudů

Jedná se o nejsilnější argument abolicionistů. Ano, svým způsobem je to názor nevyvratitelný. Nelze sice statisticky nijak dokázat, v kolika případech se soudy mýlily, ale na exemplárních případech je jasné, že k tomu dochází.³² Je tomu tak nutně, jako v jakýchkoliv jiných odvětvích, kde se musí rozhodovat člověk. Ten není neomylný a některé překládané

³¹ Při výkonu vazby hradí vězeň poplatek 45 korun za den, v následném výkonu trestu 32% z toho co si vydělají, maximálně ale 1500 korun za měsíc. Dále mohou platit poplatky za převezení do zdravotnického zařízení nebo škody způsobenou vězením. V některých situacích jsou od poplatku dokonce osvobozeni (mladší 18 let, účastníci vzdělávacího nebo terapeutického programu,...) Podle vězeňské služby v roce 2006 byly náklady na jednoho vězně 872 korun za den. ČTK. *Vězni dluží za pobyt ve věznicích miliony* [online]. Deník.cz, 20. července 2010 [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné na < <http://www.denik.cz/ekonomika/vezni-dluzi-za-pobyt-ve-veznicich-miliony20100720.html>>.

³² Známým případem odsouzení nevinného je případ Lesurques, kde byl nevinný odsouzen jak pro shodu náhod, tak pro neochotu soudce a ostatních naslouchat. BESTOVA: *Trest smrti...*, s. 42.

důkazy ho mohou přivést ke špatným názorům. Samozřejmě je špatné popravit nevinného, ale je zároveň dobré nechat nepotrestané vinné?

Ve své stati se problému věnuje i Roman Joch.³³ Tvrdí, že je třeba nalézt rovnováhu mezi odsouzením nevinných a neodsouzením vinných. Podle něj je každý systém nutně nedokonalý a lidstvo se s tím musí vypořádat. Snaha o dokonalost by totiž měla dva směry. Buď posílit práva policie a obžaloby a získat tím možnost více dopadat zločince nebo naopak omezit jejich práva a vyzdvihnout obhajobu, a tudíž pak bude většina neodsouzena. Je otázka, zda je lepší odsoudit jednoho nevinného v zájmu toho, že ve většině případů je dopaden pachatel správný.³⁴

V dnešním soudním systému ve vyspělých demokratických státech se málokdy odsoudí za nejzávažnější zločin někdo nevinný, nebo bez dostatečných důkazů. Samotný dnes nejvíce používaný test DNA by neměl být jediným důkazem, avšak jestli se sejde důkazů víc a je nepochybné, že viník čin spáchal, je možné mu tento trest udělit. Případný omyl při dostatku důkazů je pochopitelný a neměl by být kladen nikomu za vinu, protože život neomylný není. Je určitě dobré, když v takových případech rozhoduje porota nebo více soudců, případný omyl by totiž mohl v osobě, která daného odsoudila, vyvolat různé pocity, které mohou končit sebeobviňováním. Určitě na možnost ukládání trestu smrti by si museli zvyknout i samotní soudci, kteří by se právě justičního omylu mohli bát.

Pokud mně někdo položí otázku, zda si dovedu představit, že bych sama byla nevinná a shodou okolností bych k tomuto trestu byla odsouzena, pak odpověď je: nedovedu. Pocit nevinného člověka, který jde na svoji smrt, musí být příšerná. I to, když vím, že poprava jednoho nevinného za popravu tisíce vinných stojí, pocit toho jednoho nevinného je nepopsatelný. Zbývá jen doufat, že ve společnosti, kde je tolik možností zjistit pravdu, by pravda byla zjištěna.

³³ Roman Joch je známý svým kontroverzním postojem k lidským právům, je ředitelem Občanského institutu a autorem řady monografií. V srpnu roku 2010 si ho vybral premiér Nečas jako svého poradce v oblasti zahraničí a lidských práv. Za komentář k události atentátu na Václava Klause v Chrastavě byl v roce 2012 z funkce odvolán. Vratislav Dostál. *Premiérovým poradcem v oblasti lidských práv bude Roman Joch* [online]. Deník Referendum, 6. srpna 2010, [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://www.denikreferendum.cz/clanek/5210-premierovym-poradcem-v-oblasti-lidskych-prav-bude-roman-joch>>. Jeho názory na události si lze přečíst na blogu Občanského institutu. Dostupné na <<http://www.obcinst.cz/?s=roman+joch>>.

³⁴ HAMERSKÝ: *Přijatelnost trestu smrti...*, s. 21.

3.2.2 Právo na život

Právo na život je základním právem každého člověka. To, že trest smrti se většinou ukládá za vraždu, tedy za porušení tohoto práva, zde nehraje roli, protože stát by neměl oplácet stejnou měrou a neměl by rozhodovat o životě lidí. Jedná se o jeden z nejhlavnějších argumentů odpůrců trestu smrti.

Při troše zamyšlení však lze i tento argument vyvrátit. Právo na život není jediným přirozeným právem. Je jím i právo na majetek, osobní nedotknutelnost a podobně. Jak potom tedy určit, které přirozené právo má přednost?

Smyslem trestu by měla být retribuce zločince a kompenzace oběti. Retribuce by měla obsahovat nějakou nepříjemnost pro odsouzeného. Proč by tedy nemohl být postih stejný, jako způsobil zločinec sám oběti? Člověk, který právo na život jedné osoby porušil, nemůže již nadále argumentovat tímto právem, protože se jím sám neřídil.³⁵

Roman Joch v knize *Přijatelnost trestu smrti* publikovanou Milanem Hamerským dále jako protiargument uvádí, že pokud lidem vadí porušení práva na život, měly by jim vadit i potraty, zabití v sebeobraně a spravedlivá válka, neboť ve všech těchto případech dochází k porušení práva na život. Přesto tyto způsoby omezení tohoto práva jsou v dnešní době přijatelné.

V tomto bodě sdílím názor s panem Jochem. Když vrah poruší právo na život jiného, už sám na něj nemá právo. Měl by ho svým činem automaticky ztratit, protože z jeho chování lze usoudit, že si tohoto práva neváží nebo jej neuznává.

3.2.3 Nemorálnost, akt msty

Je dáno v moderní společnosti, že člověk člověku nemá přát nic špatného a má s ním zacházet tak, jak by si přál, aby ostatní zacházeli s ním. Tento argument má dvě strany. Z jedné strany, pokud nechci, aby trest smrti hrozil i mě, nebudu ho přát ostatním, z pohledu druhého, pokud on působil smrt jinému, zaslouží si ji sám. Je otázka, jaký má člověk pohled na svět. Odpůrci tvrdí, že je nemorální někoho zabít z moci úřední tak, že o tom rozhodne někdo nadřazený. Ale svým způsobem i vrah se v nadřazeném postavení rozhodl někoho zabít. Nebyl v tom stát, ale pořád udělal rozhodnutí za jiného. Nemorálnost spatřuji naopak v tom, že je špatné tohoto člověka neodsoudit.

³⁵ HAMERSKÝ: *Přijatelnost trestu smrti...*, s. 9-16.

Pohled na trest smrti jako na akt msty je možný. Bývá zvykem, že popravy se účastní členové rodiny pozůstalých. Ti zcela jistě berou jako zadostiučinění, že vrah jejich blízkého bude popraven. Ale je tento pohled špatný? Není to normální lidská vlastnost, chtít se pomstít? Podle mého názoru je. I takového pocitu k životu patří, a pokud jim někdo k nim dá důvod, mají právo to tak cítit.

3.2.4 Možnost nápravy odsouzeného, lítost odsouzeného

Odpůrci trestu smrti tvrdí, že lítost odsouzeného a jeho možná náprava je pro společnost víc než jeho poprava. Podle mého názoru lítost u vraha odsouzeného k tomuto trestu nepřichází v úvahu. Litovat svého činu může člověk, který má nějaké svědomí a v sobě zakořeněné morální hodnoty. To může mít osoba, která spáchá čin v silném rozrušení ze situace. Těmto osobám se však trest smrti ve většině případů neuloží. Ukládá se osobám, které někoho zavraždili chladnokrevně, plánovitě, ze zjiitelných důvodů. A tyto osoby svědomí nemají a nejsou podle mého názoru ani schopni lítosti nebo případné nápravy. Náprava má smysl u člověka, který jednou uklouzne pod vlivem okolností, ale ne u osoby, která vše dělá cíleně. Takový lidé poté i umí hrát svou hru a tvářit se lítostně a dělat, že jsou napravení, ale ve skutečnosti je to jen dobře vymyšlená sociologická hra.

Možností lítosti odsouzeného se zabývá ve své stati i Roman Joch, který dlouho tento argument považoval za neprůstředný. Nakonec ale dospívá k závěru, že člověk nejvíce činu začíná litovat, když mu hrozí smrt, tedy to, že se doba smrti oddálí, nemá na lítost vliv. Zároveň je schopen připustit, že když vrah svého činu dostatečně lituje, je možné mu odsouzení zmírnit.³⁶ To, že člověk se nejvíce začíná měnit, když se blíží smrt, je všeobecně známo. Prochází si svůj život, přichází lítost a obrácení se k víře. Zde má tedy Roman Joch pravdu, ale podle mého názoru není potřeba kvůli tomuto argumentu zavrhnout trest smrti, neboť k němu nedochází bezprostředně po činu, tedy pokud chce odsouzený litovat svého činu, má k tomu prostoru dost a jaký bude následek této lítosti, rozhodne stát.

3.3 Argumenty okolo trestu doživotí

Argumenty okolo trestu doživotí bych pouze ve zkratce vyjmenovala, v mnohém jsou protikladem k trestu smrti.

³⁶ HAMERSKÝ: *Přijatelnost trestu smrti...*, s. 22.

Za pozitivum trestu doživotí lze považovat to, že nabízí každému možnost nápravy a resocializace, respektuje právo na život, je zde možnost návratu do společnosti a při justičním omylu nedochází k nenapravitelnému následku.

Za negativum lze považovat nákladnost trestu, malou možnost nápravy vězňů nebo možnost recidivy při propuštění.

4. Historie trestu smrti

4.1 Doba osvícenství

Trest se v průběhu dějin objevuje od nepaměti. Zpočátku bylo trestání soukromou záležitostí, vražda nebyla chápána jako útok proti společnosti, ale jako porušení soukromého zájmu. K pro nás významnému rozvoji obou institutů dochází převážně od doby osvícenství.

Osvícenství je nový myšlenkový filozofický proud označován jako věk rozumu a osvěty. Je tedy pochopitelné, že osvícenci se zabývali i myšlenkami na právo a jeho spravedlnost, a často se k tomuto tématu uchýlovali ve svých dílech. Obvykle se osvícenci stávali odpůrci trestu smrti, můžeme však najít i protichůdné názory. Jisté myšlenky pro trest smrti můžeme nalézt například v díle Jeana Jacquese Rousseaua, který tvrdil: „Abychom jsme se nestali obětí vraha, souhlasíme s tím, že zemřeme, když se jím sami staneme.“ Již jasný názor pro trest smrti měl Immanuel Kant, který uvedl: „Když někdo spáchá vraždu, musí umřít. V tomto případě neexistuje náhrada, která by mohla uspokojit požadavky právní spravedlnosti.[...]“ I John Lock pronesl, že osoba ztrácí svoje právo na život, když spáchá trestný čin, který si zaslouží smrt. Podobně uvažoval i Charles de Secondant Montesquieu, který sice navrhoval omezit používání trestu smrti, avšak za spravedlivý ho považoval při vraždě nebo pokusu o ní.³⁷

Roku 1656 byl vydán v Dolních Rakousech trestní zákoník Ferdinanda III.³⁸ V roce 1707 byl vydán pro Země koruny české Hrdelní řád Josefa I., který vycházel ze zákoníku z roku 1656. Měl jen podpůrnou platnost, zachovával všechny dosavadní normy³⁹ jako je Obnovené zřízení zemské a hrdelní řád císaře Karla V. z roku 1532 zvaný Carolina.⁴⁰

Z Josefova trestního zákona vycházela a na právo rakouské navazovala Constitutio Criminalis Teresiana, čili Hrdelní řád císařovny Marie Terezie z roku 1768. Již v době svého vydání se jednalo o zaostalý zákoník. Stále zachovával jako základ trestání pomstu. Tresty byly stále kruté, neúměrné a měly mít odstrašující charakter. Mimo jiné stále připouští trestání sine lege, tedy je možné postihovat i zločiny, které nejsou výslovně v zákoně uvedené. Jisté myšlenky osvícenství lze vystopovat jen v tajné instrukci panovnice, kdy se zmírňuje osud mužům odsouzeným k nejvyššímu trestu tím, že jsou odváděni na vojnu. Prokázalo se totiž,

³⁷ FICO: *Trest smrti...*, s. 12, 13.

³⁸ VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. 3. vydání. Praha: Orbis, 1976, s. 293.

³⁹ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. 1. vydání. Praha: Rybka Publishers, 1999, s. 28.

⁴⁰ NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 44.

že z mnohých zločinců se stali výborní vojáci.⁴¹ Tento trestní zákoník také upravoval torturu, za účelem doznání a lze v něm vystopovat zbytky různých pověr a přežitků při udělování trestů.⁴²

Všeobecný zákoník o zločinech a trestech z roku 1787, který byl vydán za panovníka Josefa II., už však znamenal novou éru. Začíná se uplatňovat myšlenka nápravy zločince, ne jen pomsty. Hlavním druhem trestu se stává vězení a rozlišují se jeho jednotlivé stupně a to: těžký žalář se zvláštním přikováním a jiným zstřením, tuhé vězení s okovy jen na nohou a obyčejné vězení bez okovů.⁴³ Tento zákoník byl ovlivněn myšlenkami osvícence Caesara Beccaria a jeho dílem O zločinech a trestech z roku 1764. Podle něj je trestní právo právem sebeobrany, které každý člověk přenáší společenskou smlouvou na stát. Stát tedy nemá právo ukládat zločinci trest větší, než je třeba k tomu, aby společnost byla napříště uchráněna, a tvrdí, že jak zločin, tak trest musí být předem zákonem vymezeny. Stát je tu jen k ukojení lidských potřeb, nemá tedy mít více práv, než kolik na ně občané přenesou. Trestní právo by mělo mít charakter pojistné smlouvy, kdy se občané zaváží, že v případě porušení práva se podrobí trestu, který odpovídá míře zla, které společnosti přivodili.⁴⁴ Co se týče trestu smrti tvrdí Beccaria: „Trest smrti není přípustný, neboť jestliže není člověk oprávněn vzít si život sám, nemůže mít ani právo na zabití jiného, nebo toto právo přenést společenskou smlouvou na stát.“ Beccaria dokonce popírá nutnost trestu smrti, neboť je podle něj méně působivý než trest doživotního odnětí svobody, protože podle něj má větší dopad na lidskou mysl délka trestu a ne jeho tvrdost.⁴⁵ Trest smrti by měl podle něj význam jen tehdy, pokud by věznění zločince mohlo vést k převratu nebezpečnému pro celou společnost.⁴⁶

V důsledky tohoto spisu byly v zákoníku zavedeny zásady *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*. Dále je odstraněn trest smrti pro řádné řízení a odpuzující tělesné tresty, avšak nadále zde zůstávají některé kruté tresty, jako je trest přikování nebo vláčení lodí.⁴⁷ Trest smrti byl ponechán jen pro případ výjimečného stavu podle práva stanného a to veřejnou popravou. Místo něj se udělovaly tresty jako galeje⁴⁸, žalář s přikováním či bytí holí. Zákoník byl však pozoruhodně technicky dokonalý, stručný a úplný. Při trestání vycházel ze

⁴¹ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. 1. vydání. Praha: Orac, 1995, s. 156.

⁴² VANĚČEK: *Dějiny státu a práva...*, s. 293, 294.

⁴³ NAVRÁTILOVÁ: *Výjimečný trest...*, s. 44, 45.

⁴⁴ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské*. 1. vydání. Praha: Melantrich, 1935, s. 16, 17.

⁴⁵ BESTOVÁ: *Trest smrti...*, s. 70, 71.

⁴⁶ FICO: *Trest smrti...*, s. 14.

⁴⁷ KALLAB: *Trestní právo hmotné...*, s. 17.

⁴⁸ Nucené práce v podobě využívání odsouzených při vlečení lodí po Dunaji.

zásady úměrnosti mezi činem a trestem a trest měl směřovat k převýchově pachatele. Zákoník dále vyjmenovává přitěžující a polehčující okolnosti, stanoví podmínky trestnosti pachatele a zavádí trestnost pokusu.⁴⁹

Roku 1790 umírá Josef II. a v roce 1795 je obnoven trest smrti pro velezradu a pokus o ni. Roku 1796 byla předložena nová osnova trestního zákoníku a ještě téhož roku vyhlášena jako Západohaličský trestní zákoník pro Západní Halič a 3. září 1803 pro ostatní monarchii jako Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích, v českých zemích známý jako Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky. Tento zákoník přebírá zásady josefínského zákoníku a dále je rozvíjí. Objevuje se myšlenka, že neznalost zákona pachatele neomlouvá. Za zločiny zákoník opět ukládal trest smrti a dále také žalář, který se dělil na žalář, těžký žalář a žalář nejtěžší. Byl vykonáván buď doživotně, nebo dočasně po dobu od 6 měsíců do 20 let.⁵⁰ Trest smrti a těžký a nejtěžší žalář měly za následek i ztrátu občanských práv, vojenských hodností a právní způsobilosti.

V době osvícenství vznikla také slavná gilotina. Ke vzniku tohoto přístroje vedla víra v pokrok a spravedlnost. Jejím vynálezcem je Josef-Ignace Guillotin, který byl sám odpůrce trestu smrti, ale tvrdil, že jakýkoliv trest smrti bez ohledu na povahu zločinu by se měl vykonávat stětím hlavy za použití jednoduchého mechanismu. Jeho hlavní motivací je ušetřit odsouzeného utrpení. Josef Guillotin poprvé předstoupil se svým návrhem před národní shromáždění roku 1789, avšak první prototyp se objevil až v roce 1792.⁵¹ Stroj se oficiálně nenazýval, pouze bylo stanoveno, že trest smrti se bude vykonávat způsobem a metodou popsanou v doporučení podepsaném stálým tajemníkem Chirurgické akademie. Následně zlidověl název gilotina, podle jeho výrobce, za což jistě Josef Guillotin nebyl rád. Paradoxem v tomto případě je role Maximiliana Robespiera. Ten byl zastáncem zrušení trestu smrti a prohlásil: „Člověk pro člověka musí být posvátný. Budu se modlit ne k bohům, ale zákonodárcům, neboť jejich úkolem je vykládat věčné zákony, jež prozřetelnost nadiktoval lidem, a vymazat ze zákoníku Francouzů zákony krve, jež nařizují soudní vraždy a jež znehodnocují nové mravy i naši ústavu. Dokážu, že trest smrti není trest, který by nejvíce odstrašoval, a že zločiny spíše znásobuje, než aby jim předcházel.“ On sám však během své

⁴⁹ VOJÁČEK, Ladislav. Zrušení trestu smrti Kroměřížským sněmem. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1998, roč. 6, č. 4, s. 769.

⁵⁰ FRANCEK: *Zločin a trest...*, s. 31.

⁵¹ BEŤKO, Martin. Ve stínu gilotiny. *Otazníky historie*, 2011, srpen, s. 26-27.

diktatury vydal gilotině nespočet lidí a nakonec pod gilotinou sám v roce 1794 skončil. Rovněž byli gilotinou usmrceni například král Ludvík XVI. či Marie Antoinetta.⁵²

4.2 Národní obrození, revoluční rok a druhá polovina 19. století

Na počátcích 19. století platí trestní zákoník z roku 1803. Ten je poté novelizován a dne 27. května 1852 vzniká nový trestní zákoník, který stojí na zásadách zákoníku předchozího a nazývá se Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích. Tento zákoník se věnuje čistě jen trestnímu právu hmotnému. Dle článku II. zákona rozlišuje zločiny, přečiny a přestupky. Trestem za zločin je dle § 12 buď trest smrti a to oběšením či v případě stanného práva zastřelením, nebo žalář.

Žalář se dělí na dva druhy, žalář a těžký žalář (§ 14). Těžký žalář se lišil ve způsobu provedení, a to tak, že se prováděl se železy na nohou. Dle § 17 může být doživotní nebo dočasný od šesti měsíců do dvaceti let. Trest se mohl zpřísnit pústem, tvrdým lůžkem, samovazbou⁵³, temnicí či vypovězením ze země po ukončení trestu (§ 19). Jednotlivé zpřísnění zákon popisuje.⁵⁴ Je však v § 50 stanoveno, že zostření se nepřipouští při trestu smrti a trestu doživotí. Zároveň každý vězeň musel ve vězení konat práci, kterou mu vězení přidělilo podle stupně trestu žaláře, dosavadního zaměstnání a vzdělání. S každým odsouzením navíc souvisela řada vedlejších účinků jako odnětí titulů či ztráty způsobilosti k soudcovství, advokacii a notářství. Stanoví také i přitěžující a polehčující okolnosti. Trest

⁵² MONESTIER, Martin. *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátku po současnost*. 1. vydání. Praha: Rybka Publishers, 1998, s. 253.

⁵³ Koncem 18. století vznikají ve Spojených státech amerických dva základní druhy způsobu výkonu trestu odnětí svobody. Prvním je systém pensylvánský, jehož znakem je striktní samovazba, tzv. separační režim. Vězení je místem pokání, vězeň žije v izolaci, v cele o rozměrech 1,80m x 2,40m. Tento systém by měl zničit fyzické a duševní schopnosti odsouzeného a neměl resocializační účinek. Druhým způsobem je auburnský, tzv. systém mlčení či ticha. Vězňové se přes den stýkají, avšak jsou vázáni příkazem mlčení. V noci jsou v samovazbě o rozměrech 1m x 2m. Porušení zákazu je trestáno bičem. NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest...*, s. 11, 12.

⁵⁴ § 20 zákona č. 117/1852 ř. z., Posty: „První a druhý stupeň žaláře může postem býti zostřen v ten způsob, že se trestanec některé dny drží jen o vodě a chlebě. To však dítí se nemá vícekrát než třikrát v týdnu a jen ve dnech ne nepřetržitě po sobě jdoucích.“

§ 21 zákona č. 117/1852 ř. z., Tvrdé lože: „Zostření vykázaním tvrdého lože záleží v tom, že se obmezí trestanec na pouhé desky, což dítí se smí jen ve dnech ne nepřetržitě za sebou jdoucích a ne častěji než třikrát v týdnu.“

§ 22 zákona č. 117/1852 ř. z., Samovazba: „Držení v samovazbě nesmí nepřetržitě trvati déle jednoho měsíce, a lze ho potom zase užítí teprve za měsíc. Ostatně má k trestanci po čas samovazby alespoň dvakrát za den také docházeti některá z osob dohlédajících v trestnici, a má se mu dáti přiměřené zaměstnání.“

§ 23 zákona č. 117/1852 ř. z., Uzavření o samotě v temné komůrce: „Uzavření o samotě v temné komůrce nesmí nepřetržitě trvati déle než tři dny, potom může se opakovati teprve až po přestávce týdně a smí celkem trvati nejvýše třicet dní v roce.“

§ 25 zákona č. 117/1852 ř. z., Vypovězení ze země: „Vypovězení mohou býti ze země jenom ti zločinci, kteří jsou cizozemci, a musí se pokaždé vypovězení vztahovati na celé území republiky Československé.“

doživotí mohl být udělen za tyto zločiny: žhářství, zlomyslné poškození cizího majetku, loupež, násilné smilstvo, zločin smilstva proti přírodě s osobami téhož pohlaví, vraždu manželského dítěte po porodu a zločin podvodu.⁵⁵ Zákonem z roku 1867 byl zrušen těžký žalář s okovy na nohou a byly doporučeny jiné způsoby zotřetí. Trest se vykonával v zemských trestnicích a to v Borech u Plzně, Kartouzech, Mírově, Praze ve Svatováclavské věznici či v Řepeč.⁵⁶

Trest smrti se ukládal za zločiny velezrady (§ 59), veřejného násilí zlomyslným poškozením na cizím majetku (§ 86), zlomyslným činěním nebo opominutím za okolností zvláště nebezpečných (§ 88), za zločiny dokonané vraždy (§ 136), loupežné vraždy (§ 141) a žhářství (§ 167). V roce 1885 byl zákonem tento výčet činů ještě rozšířen.⁵⁷

Tento zákoník byl vydán v době Bachova absolutismu a plně vyhovoval jako nástroj buržoazie. Byl namířen proti lidu, hlavně dělnické třídě. Stíhá stávky i účast na nich a například za zločin pozdvižení a vzbouření při stanném právu hrozí trest smrti. Avšak i nadále zastával zásadu *nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege*. Zjednodušil systém trestu a prakticky odstranil feudální tresty, měl přesné a stručné formulace, odstupňování deliktů podle společenské nebezpečnosti a přesné vymezení trestů.⁵⁸

Trest odnětí svobody na doživotí mohl být udělen také podle zákona č. 134 z roku 1855 ř. z. o opatřeních proti obecně nebezpečnému užívání třaskavin a obecně nebezpečnému zacházení s nimi.⁵⁹

Trest doživotí se v této době prakticky rovnal trestu smrti, neboť vězňům se nedostávalo pohybu a měli jednotvárnou stravu bez vitamínů, a z toho důvodu rychle podléhali nemocem. Platilo pravidlo: ten, kdo je odsouzen na kratší dobu, odejde na svobodu, ostatní umírají.

Jelikož se trestní zákoník z roku 1852 věnuje jen hmotnému právu, začalo se formovat i samostatné právo procesní. Požadavek nového procesního řádu vznikl už v roce 1848, jelikož trestní zákoníky z roku 1788 ani z roku 1803 neodpovídaly požadavkům veřejnosti, ústnosti či zásady obžalovací (zavedení institutu státního zástupce) nebo občanské kontroly nad výkonem soudnictví, tzv. poroty. Nový procesní řád byl proto vydán již v roce 1850.

⁵⁵ Zákon č. 117/1852 Sb., o zločinech, přečinech a přestupcích- čl. II, §12- 19, 26, 43-44, 50.

⁵⁶ FRANCEK: *Zločin a trest...*, s. 65-67.

⁵⁷ Zákon č. 117/1852 Sb., o zločinech, přečinech a přestupcích.

⁵⁸ MALÝ: *České právo v minulosti...*, s. 200.

⁵⁹ NAVRÁTILOVÁ: *Výjimečný trest...*, s. 46.

Obsahoval všechny výše zmíněné zásady včetně zásady volného hodnocení důkazů. Ovšem o rok později nastala porážka revolučního hnutí a byly některé zásady znovu odbourány a v roce 1853 se dokonce procesní řád vrátil k inkvizičnímu procesu. Přejít přinesla prosincová ústava z roku 1867, která zásady opět zakotvila. Následně byl v roce 1873 vydán nový trestní řád. Negativní přínos měl trestní řád ve způsobu výkonu trestu odnětí svobody. Žaláře trpěli nedostatečnou zdravotní péčí, nedostatkem hygieny a stravy.⁶⁰

Z časopisu Státní zřízenec z roku 1905 zabývajícím se oblastí justice a vězeňství lze vyčíst, že v Předlitavsku bylo pro těžší odsouzenec 20 věznic, z toho 14 pro muže a 6 pro ženy. Mužské byly spravovány státem, ženské správou ženských katolických řádů.⁶¹

4.3 První republika, protektorát Čechy a Morava, období mezi léty 1945 a 1948

Po první světové válce dochází ke vzniku Československé republiky, a tím i k přijetí recepční normy pod číslem 2 zákona č. 11 Sb. z. a n. Národním výborem dne 28. října 1918. Recepční norma stanovila, že po vzniku samostatné republiky budou nadále v platnosti dosavadní zemské a říšské zákony. Na území Česka proto nadále platil Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852 a na Slovensku uherský trestní zákon z roku 1878 a zákon o přestupcích z roku 1879. Byla také přijata prozatímní ústava a následně ústava v roce 1920. Ve čtvrté hlavě byly stanoveny demokratické zásady soudnictví.

Dalším převzatým zákonem byl zákon č. 19/1855 ř. z., vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech. Zabýval se dle čl. II vojenskými zločiny a přečiny, zločiny proti válečné moci státní a jinými zločiny a přečiny. Mezi hlavní druhy trestů za zločiny byly vedle kasace, propuštění a degradace, také trest smrti a trest odnětí svobody. Vězení mohlo být uloženo i za přečin. Trest smrti se vykonával oběšením nebo zastřelením. Žalář se dělil na žalář a těžký žalář. Odsouzení mohlo být na celý život nebo na dobu maximálně 20 let. Opět bylo možné zstřžení trestu.⁶²

V období první republiky byly přijaty ještě další zákony, které umožňovaly uložit doživotní trest. Byl jím zákon o padělání peněz a cenných papírů z roku 1919 a zákon na

⁶⁰ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání. Praha: Linde, Právnické a ekonomické nakladatelství, 2003, s. 234, 235.

⁶¹ V časopisu se lze dozvědět i kolik stála celá justiční správa: „V Čechách 13,475.125 Kč, na Moravě 5,863.900 Kč, ve Slezsku 1,480.900 Kč. Trestnice vyžadují ročního nákladu: v Čechách 1,424.200 Kč, na Moravě 442.730 Kč, ve Slezsku 252.800 Kč“ NA Praha, f. PP 1900-1907, V 25/154, časopis Státní zřízenec, ročník II. ze dne 10. srpna 1905, převzato z *Historická penologie*, 2006, č.1, s. 13.

⁶² Zákon č. 19/1855 ř. z., vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech.

ochranu republiky z roku 1923.⁶³ Tento zákon byl přijat po atentátu na ministra financí Aloise Rašína. V závěrečných ustanovení tohoto zákona bylo stanoveno, že podle míry nebezpečnosti trestného činu se zločinec odsoudí až do těžkého žaláře na 5-20 let nebo na doživotí.⁶⁴

Z monarchie byl převzat i systém trestnic a věznic, v průběhu se však usilovalo o jejich zkvalitnění, když se vydávaly vězeňské předpisy a služební řády pro dozorce. Bylo také zavedeno rozřídění odsouzených podle jejich trestů.⁶⁵

V roce 1919 byl také vydán zákon č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění, dle kterého bylo umožněno podmíněné propuštění z doživotního trestu po 15 letech výkonu trestu. Zkušební doba u doživotně odsouzeného byla deset let. O propuštění rozhodovala komise zřízená u soudu, kde si odsouzený odpykával trest a skládala se ze dvou soudců a státního zástupce. Po zamítnuté žádosti mohla být další podána až za rok.⁶⁶

Za první republiky přetrvávala dualita právního řádu, proto okamžitě začaly snahy o jeho odstranění. Ministerstvo spravedlnosti začalo již v roce 1920 připravovat osnovu nového trestního zákona, konkrétně 14. června poradou, které předsedal ministr spravedlnosti Dr. A. Meissner. Byla zvolena komise pro reformu trestního zákona. V ní byli zástupci ministerstva spravedlnosti a dále také profesori Miříčka⁶⁷, Prušák, Kallab⁶⁸ či Milota. Na poradách konaných dne 25. června a 6. července 1920 si profesori rozdělili mezi sebe jednotlivé témata ke zpracování. Jejich jednotlivé návrhy sloužily jako podklad pro jednání komise, které byly zahájeny 21. prosince 1920. V květnu 1921 byl zveřejněn zatímní návrh obecné části trestního zákona. Po dokončení obecné části se pokračovalo v pracích na části zvláštní. Práce byly skončeny v červenci roku 1924. V červnu roku 1925 skončila komise porady a v létě bylo vypracováno odůvodnění návrhu.⁶⁹

Zákon mezi druhy trestů upravoval i trest žaláře a vězení. Žalář je trestem za zločiny, vězení za přečiny. Oba dva druhy trestu se mohly udělit i na doživotí (§ 41, 42). Doživotí se

⁶³ NAVRÁTILOVÁ: *Výjimečný trest...*, s. 45, 46.

⁶⁴ Zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky, §28.

⁶⁵ FRANCEK: *Zločin a trest ...*, s. 72, 74.

⁶⁶ Zákon č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění.

⁶⁷ Jeho další názory viz kapitola 5.4.

⁶⁸ Jeho další názory viz kapitola 5.2.

⁶⁹ *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926, s. 5-8.

uděluje za nejtěžší zločiny a přečiny. Trest doživotí není nikde jako trest samostatný, vždy je stanovena alternativa. Žalář se vykonával v káznici a vězení ve věznici (§ 43). Účelem káznice bylo zdůraznit zavržitelnost činu kárance a zároveň jej napravovat. Byly upraveny tři kázeňské třídy. Při vstupu byl zařazen do třídy druhé. Při špatném chování byl přeřazen do třídy třetí, při možnosti podmíněčného propuštění byl zařazen do třídy první. Naproti tomu věznice měla vězně vyloučit z přímého styku s vnějším světem a případně jej polepšit (§ 109, 112, 113, 115). Zákon upravoval i další páchání zločinů doživotně odsouzených pachatelů. Stanovil, že pokud takovýto odsouzený spáchá čin, za který lze udělit doživotí, ztratí tím možnost být podmíněčně propuštěn a výkon trestu bude vykonán v samovazbě, která se mohla zostřit pústem nebo tvrdým lůžkem (§ 70).

Trest smrti se v závěrečné osnově nevyskytoval. Zdůvodněno to bylo tím, že není možná náprava v případě justičního omylu. Úpravu trestu smrti při stanném právu upravoval trestní řád.⁷⁰

Tímto tématem se zabýval August Miříčka, který uvádí, že si položili otázku, zda je trestu smrti nezbytně potřeba k dosažení účelu. Došli k názoru, že stejného účelu lze dosáhnout trestem doživotí. Zároveň ve svém článku také poukazuje na původní § 70, který zakotvoval možnost trestu smrti pro případ, kdy se činu, za nějž lze uložit trest doživotí dopustí osoba, která je již na doživotí odsouzena.⁷¹ Tento trest byl tedy později nahrazen novým § 70, který vylučoval možnost podmíněčného propuštění.⁷² Tím se také zabýval ve svých názorech například František Storch.⁷³

Zákon ale nebyl přijat a tak ještě roku 1936 byl dokončen nový návrh, ale ani ten nebyl parlamentem projednán.

Dne 3. května 1934 byl vydán zákon č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a doživotních trestech, a podle něj bylo možno místo trestu smrti uložit trest těžkého žaláře doživotního nebo dočasného od patnácti do třiceti let, pokud jsou zde polehčující okolnosti a trest smrti by byl nepřiměřeně přísný. Trest smrti se vykonával oběšením uvnitř věznice a zároveň bylo stanoveno, že zostření trestu smrti je vyloučeno.⁷⁴ Nově bylo za zločin vraždy podle zákona na ochranu republiky možno udělit pouze doživotí. Zároveň byla možnost

⁷⁰ *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926, s. 19, 20, 26, 34-36, 57, 58.

⁷¹ MIŘIČKA, August. Osnova československého zákona trestního. *Právník*, 1922, roč. 41, sešit II, s. 39.

⁷² SOLNAŘ, Vladimír. Osnova trestního zákona. *Právník*, 1926, roč. 65, sešit 9, s. 280.

⁷³ Viz. kapitola 5.6.

⁷⁴ KALLAB: *Trestní právo hmotné...*, s. 98.

podmínečného propuštění prodloužena na 20 let. Trest smrti také nesměl být vykonán, dokud prezident nerozhodl, že neudělí milost. Tento zákon odstranil nejednotnost v právní úpravě mezi českými zeměmi a Slovenskem. Trest odnětí svobody na doživotí se v tomto období uděloval velice málo, spíše docházelo k odnětí svobody na délku 15-20 let.⁷⁵ Porovnání lze nalézt v příloze.

S první republikou je nesporně spjata osobnost Tomáše Garrigue Masaryka. Ten roku 1895 ve filozofickém semináři Univerzity Karlovy při rozboru díla Dostojevského Zločin a trest formuloval Masaryk veřejně své názory na trest smrti. Prohlásil: „Nezabiješ - i duše zločinců jsou nesmrtelné. Popravy jsou nejd'ábelštějšími druhy zabití, poněvadž schvalují je lidé vládnoucí s úplným klidem a rozmyslem, s dostatečnou lhůtou pro udělení milosti, pod ochranou bodáků⁷⁶. Jsou to nejsurovější zbytky inkvizice. (...)“. Odpor k trestu smrti se u něj zrodil již v mládí, když byl v Brně přítomen veřejnému oběšení. Po té, co se stal prezidentem, musel svůj postoj s ohledem na funkci přehodnotit. Musel začít hledat kompromisy mezi jeho názorem a státními povinnostmi. Jeho úkolem bylo rozhodovat o udělení milosti. V tomto směru chtěl být Masaryk stále informován, proto mu vždy ministr spravedlnosti jednou ročně předával zprávu o stavu zločinnosti, o závažnosti spáchaných činů. O trest smrti se Masaryk velice zajímal. Zkoumal jeho odstrašující účinek, schovával si relevantní články o situaci v jiných zemích, v knihovně měl mnoho knih věnovaných trestní problematice. Masaryk často uděloval milost, situace se však změnila roku 1923, kdy došlo ke dvěma závažným zločinům loupežné vraždy. Masaryk v těchto případech milost neudělil. Odpůrci trestu smrti pak Masarykovi vyčítali, že změnil svůj postoj pod politickým tlakem. Celkem bylo za Masarykova funkčního období vykonáno jedenáct rozsudků trestu smrti a bylo vyhověno 417 žádostem o jeho prominutí.⁷⁷

V protektorátu Čechy a Morava byla vytvořena dvojí soustava státních orgánů, říšských a autonomních. V době protektorátu existovaly nepřiměřené a okamžitě vykonatelné

⁷⁵ Zákon č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a doživotních trestech.

⁷⁶ Bodák je zbraň bodná nebo sečná, která nasazením na ústí ručnice ji doplňuje na zbraň způsobitou k bodání nebo sekání. Bodák [online]. Leccos, [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://leccos.com/index.php/clanky/bodak>>.

⁷⁷ V rozhovoru s Karlem Čapkem pak Masaryk uvedl, že rozhodování o trestu smrti pro něj bylo hrozné, dny, kdy tak učinil, měl v kalendáři označeny černým křížkem. Dále uvedl, že nevidí v trestu smrti odstrašující účinek, protože zločinec ve chvíli vraždy nemyslí na trest ale na úspěch svého činu. Uvádí však, že může mít účinek na lidi ostatní, že má aspekt mravní. Dále uvádí, že v některých výjimečných případech je trest smrti ve shodě s metafyzickým uznáním hodnoty lidského života. KUKLÍK, Jan. Prezident Masaryk a trest smrti. *Dějiny a současnost*, 1998, roč. 20, č. 5, s. 30-33.

tresty, nejčastěji trest smrti.⁷⁸ Existovaly zvláštní soudy Sondergerichte, které posílaly stovky lidí na trest smrti. Neexistovalo vyšetřování či odvolání. Existovaly stanné soudy, které organizovaly masové popravy, Trestní sazby byly tak vysoké, že mnohdy i za nedbalostní delikt následoval trest smrti.⁷⁹ Trest se vykonával v pankrácké věznici v Praze, v tzv. sekyrárně, a to gilotinou. Sekyrárna zde byla zřízena proto, že říšské katovny nestačily na příval odsouzených. Nejdříve se odsouzení vozili do Drážďan, Berlína, Vídně či Mnichova, ale převoz vše jen zdražoval. Pankrácká věznice začala fungovat 5. dubna 1943, skončila 26. dubna 1945 a celkově zde bylo popraveno 1079 osob. Následně byla 30. dubna 1945 gilotina rozebrána a vhozena do Vltavy z Karlova mostu. Po osvobození byla z Vltavy vylověna a dnes je vystavena v pankráckém památníku.⁸⁰

Po druhé světové válce došlo ústavním dekretem číslo 11, o obnovení právního pořádku, ke zrušení trestních předpisů vydaných během protektorátu. Zároveň byly přijaty předpisy, které měli postihnout ty osoby, které se provinily během období nesvobody. Byl to dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, tzv. velký retribuční dekret.⁸¹ Dekretem byly stanoveny vysoké trestní sazby od dočasného těžkého žaláře v rozmezí 5-20 let k doživotnímu těžkému žaláři až po trest smrti.⁸² Trest smrti se měl vykonat do dvou hodin od vnesení rozsudku, případně podle přání odsouzeného o hodinu později (§ 31(2)).⁸³ Zákon z roku 1946 poté velký retribuční dekret upravil a umožnil odložení trestu smrti v případě veřejného zájmu.

Dalším dekretem č. 28/1945 Sb., o přísném trestání drancování umožňoval uložení až doživotního trestu za kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu odejmutí cizí věci movité.⁸⁴

⁷⁸ NAVRÁTILOVÁ: *Výjimečný trest...*, s. 46-48.

⁷⁹ FRANCEK: *Zločin a trest...*, s. 79, 80.

⁸⁰ LIŠKA, Otakar a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. 2. vydání. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu SKPV PČR, 2006, s. 12.

⁸¹ NAVRÁTILOVÁ: *Výjimečný trest...*, s. 48.

⁸² § 1 dekretu č. 16/1945 Sb., „Kdo se v době zvýšeného ohrožení republiky dopustil na území republiky nebo mimo ně některého z těchto zločinů podle zákona na ochranu republiky ze dne 19. března 1923, č. 50 Sb.: úkladů o republiku, trestá se smrtí; kdo se dopustil přípravy úkladů, ohrožení bezpečnosti republiky, prorady, zrady státního tajemství, vojenské zrady a násilí proti ústavním činitelům, trestá se těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí a za okolností zvláště přitěžujících smrtí.“

⁸³ Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

⁸⁴ § 1 dekretu č. 28/1945 Sb., „Kdo využívaje mimořádných poměrů způsobených válkou nebo poválečným stavem pro sebe nebo jinou neoprávněnou osobu odejme cizí věc movitou hodnoty nikoli nepatrné, která je v budovách či místnostech nebo na pozemcích majitelem opuštěných nebo poškozených jakýmkoli válečnými

Soudy odsoudily přes dvacet tisíc osob, z toho 713 k trestu smrti, 741 k trestu doživotního žaláře, 19 888 k dočasnému žaláři a u 745 osob bylo od potrestání upuštěno.⁸⁵

Dalším zákonem, který umožňoval uložení trestu doživotí, byl zákon č. 165/1946 Sb., o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou a to dle § 1 odst. 2 tohoto zákona.⁸⁶ Jiným zákonem, který umožňoval uložit doživotí, byl zákon č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich a to podle § 4 odst. 3 s odkazem na § 1 a dle odst. 4 mohl být udělen i trest smrti.⁸⁷

4.4 Období po únorovém převratu do sametové revoluce

Po druhé světové válce zůstal nadále v platnosti trestní zákon z roku 1850. V roce 1948 byl schválen zákon č. 231 na ochranu lidově demokratické republiky, který umožnil

činy, na př. leteckým či jiným bombardováním, dopustí se drancování a bude potrestán za zločin těžkým žalářem od pěti do deseti let. Byl-li však pachatel opatřen zbraní anebo byl-li čin spáchán s několika spolupachateli nebo za okolností obzvláště nebezpečných nebo zneužil-li pachatel jemu svěřené veřejné funkce, bude potrestán těžkým žalářem od deseti do dvaceti let nebo na doživotí.“

⁸⁵ FRANCEK: *Zločin a trest...*, s. 83-85.

⁸⁶ § 1(1) zákona č. 165/1946 Sb. : „Zlomyslné poškození budov, zařízení, strojů, náradí nebo jiných věcí, jichž se užívá k provozu národního podniku, znárodněného podniku nebo podniku pod národní správou, předsevzaté v úmyslu zmařiti, ztížití nebo ohroziti jeho provoz, trestá se jakožto zločin, nehledíc k výši škody, těžkým žalářem (káznicí) od 1 do 5 let a podle velikosti zlomyslnosti a nebezpečnosti až i do 10 let.“

§ 1 (2) zákona č. 165/1946 Sb. : „Vzešel-li však z poškození skutečně úraz na zdraví, bezpečnosti těla nebo majetková škoda většího rozsahu, buďtež vinníci potrestáni těžkým žalářem (káznicí) od 10 do 20 let, a za okolností zvláště přitěžujících doživotním těžkým žalářem (káznicí). Nastala-li z takového poškození smrt člověka a mohl-li to pachatel předvídati, buď potrestán smrtí.“

⁸⁷ § 1 (1) zákona č. 15/1947 Sb. : „Pro černý obchod nebo podobné pletichy se trestá ten, kdo v době mimořádných hospodářských poměrů vyvolaných válkou (§ 9)

a) požaduje nebo za účelem dalšího zcizení nabízí za předměty potřeby cenu přemrštěnou, aby sobě nebo jiným osobám opatřil nepřiměřený hospodářský zisk,

b) předměty potřeby nad obvyklou míru jakýmkoliv způsobem odebere normální, zvláště pak řízené výrobě, oběhu nebo spotřebě, aby sobě nebo jiným osobám opatřil nepřiměřený hospodářský prospěch,

c) z nekalých důvodů výrobu předmětů potřeby zastaví nebo podstatně omezí a tím způsobí jejich nedostatek nebo zdražení na trhu,

d) opětovně nebo ve větším množství či hodnotě bez předepsaného platného vývozního povolení vyvážá do ciziny předměty potřeby a tím je odnímá normální, zvláště pak řízené výrobě nebo spotřebě nebo určení pro vývoz,

e) opětovně nebo ve větším množství či hodnotě bez předepsaného platného dovozního povolení dovážá z ciziny předměty potřeby na úkor řízeného hospodaření,

f) se dopustí jakéhokoliv jiného nekalého jednání způsobilého vyvolati nedostatek nebo zdražení předmětů potřeby na trhu, vězením (uzamčením) do jednoho roku a peněžitým trestem do 3 milionů Kčs, při čemž nesmí trest na svobodě spolu s náhradním trestem za trest peněžitý činiti více než jeden rok.“

§ 4 (1) zákona č. 15/1947 Sb. : „Kdo se dopustí některého jednání uvedeného v § 1, odst. 1, písm. a) až f), ač ví, že tím může ohroziti plynulé zásobování obyvatelstva některého kraje nebo místa nebo části tohoto obyvatelstva předměty potřeby, bude potrestán pro přečin tuhým vězením od tří měsíců do tří let. Pokus přečinu je trestný i na Slovensku.“

§ 4 (3) zákona č. 15/1947 Sb. : „Spáchal-li vinník čin uvedený v odstavci 1 za okolností, pro které se čin stává zločinem, jako účastník spolčení k páčání tohoto trestného činu, bude potrestán těžkým žalářem od deseti do dvaceti let nebo na doživotí.“

§ 4 (4) zákona č. 15/1947 Sb. : „Spáchal-li vinník čin uvedený v odstavci 1 za okolností, pro které se čin stává zločinem, a byla-li tím způsobena porucha v zásobování v takové míře, že tím byly ohroženy životy obyvatelstva anebo že tím byla těžce poškozena brannost státu, a vinník to mohl předvídati, buď potrestán smrtí.“

ukládání trestu smrti za politické delikty. Soudy tohoto zákona hojně využívaly, což dokládají statistiky, podle kterých bylo za politické delikty v letech 1948-1950 uloženo 99 trestů smrti a naopak za vraždy ve stejném období jen 16.⁸⁸ Dle § 1 se za velezradu dalo uložit až doživotí, v případě kvalifikované skutkové podstaty až trest smrti. Stejný trest i se zpřísněnou skutkovou podstatou mohl být udělen za vyzvědačství dle § 5. Doživotí a trest smrti lze dále udělit za válečné škůdnictví (§ 10), válečnou velezradu (§ 11) a útoky na život ústavních činitelů (§ 14).⁸⁹ Popravováni byli jak odpůrci komunistické ideologie jako Milada Horáková nebo Heliodor Píka, ale také vysocí funkcionáři komunistické strany, například Rudolf Slánský či Vladimír Clementis.⁹⁰

Trest doživotí mohl být uložen i za zločin žhářství dle § 1 odst. 3 zákona 40/1948 Sb., o trestní ochraně proti požárům.⁹¹

V roce 1950 byl vydán nový trestní zákoník pod číslem 86/1950 Sb. Díky němu došlo ke sjednocení práva hmotného. Jeho účel byl vyjádřen přímo v ustanovení paragrafu 17: zneškodnit nepřátele pracujícího lidu, zabránit pachateli v dalším páchání trestných činů a vychovávat ho k tomu, aby dodržoval pravidla socialistického soužití, a tím působit výchovně na ostatní členy. Tento zákon se formálně držel základních zásad jako *jsou nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, princip viny nebo zákaz zpětného účinku. Tyto zásady však údajně nebyly respektovány. Trestní zákon zrušil dělení trestního práva na vojenské a civilní a také rozdělení na trestné činy, přečiny a přestupky.

Za hlavní trest byl určen trest smrti a trest odnětí svobody v maximální délce 25 let nebo na doživotí. Tento zákon byl při udělování trestu smrti přísný, šlo ho uložit ve 25 případech⁹², a v mnohých z nich se jednalo o jediný přípustný trest. Vykonával se stejně jako v předchozím zákoně oběšením, nebo v době ohrožení státu zastřelením.⁹³ Do roku 1954 se popravovalo na venkovních prostranstvích, které měla každá krajská věznice. Od roku 1954

⁸⁸ FICO: *Trest smrti...*, s. 45, 46.

⁸⁹ Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky.

⁹⁰ LIŠKA: *Tresty smrti vykonané v Československu...*, s. 16.

⁹¹ § 1 (1) zákona 40/1948 Sb. : „Kdo způsobí požár na cizím majetku, nebo kdo vydá lidi v nebezpečí smrti nebo těžkého poškození těla nebo zdraví, anebo cizí majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu nebo ohrozí zájem národního celku tím, že způsobí požár na vlastním majetku, bude potrestán pro zločin těžkým žalářem od pěti do deseti let.“

§ 1 (3) zákona 40/1948 Sb. : „Dopustí-li se viník činu uvedeného v odstavci 1 v krátké době opětovně nebo jako člen spolčení ke žhářství, anebo měl-li takový čin za následek smrt člověka a viník to podle okolností svých poměrů alespoň mohl předvídati, bude potrestán těžkým žalářem na doživotí.“

⁹² Trest smrti se ukládal například za velezradu, vyzvědačství, válečné škůdnictví, válečnou zradu, usmrcení ústavního činitele či obecné ohrožení.

⁹³ Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

došlo k centralizaci a popravky se začaly konat v Praze na Pankráci.⁹⁴ Trest odnětí svobody na doživotí mohl být udělen v 15 případech⁹⁵, avšak podle dikce zákona v § 29 bylo možné udělit místo trestu smrti trest odnětí svobody na doživotí nebo v délce 15-25 let, pokud by byl trest smrti vzhledem k osobě pachatele nebo závažnosti polehčujících okolností nepřiměřeně přísný. Trest smrti také nemohl být uložen těhotné ženě, ukládal se trest doživotí nebo odnětí svobody na 15-25 let. Rovněž nemohl být udělen mladistvému. O podmíněčné propuštění z doživotního trestu mohlo být požádáno po 15 letech jeho výkonu.⁹⁶ Stále pokračuje stíhání politických deliktů, za něž bylo v období let 1951-1955 odsouzeno k trestu smrti 158 lidí.

Výkonem trestu smrti oběšením se zaobírala zpráva ministra vnitra a generálního prokurátora ČSR O systému výkonu trestu smrti, která byla předložena Ústřednímu výboru KSČ dne 14. dubna 1954. Celá procedura zde byla kritizována pro zastaralost a neopodstatněnost. Odsouzenému byly například způsobovány duševní útrapy, když musel na popravu čekat 18 hodin, během níž docházelo k setkání s příbuznými. K popravě docházelo na osvětleném náměstí v Praze a bylo na ni vidět i ze sousedních domů, navíc popravu prováděli dobrovolníci, kteří za ni dostávali odměnu. Podle této zprávy tedy mohlo dojít k prozrazení počtu popravených osob. Proto byl schválen nový postup pro výkon trestu oběšením, který se používal až do roku 1990. Mezi oznámením o popravě a jejím samotným provedením byl odsouzenému poskytnut čas, aby napsal dopisy příbuzným, či mohl být znovu vyslechnut, pokud o to stál. Návštěvy se již nepovolovaly. Poprava se konala v místnosti za přítomnosti předem určených osob. Trest vykonával zaměstnanec ministerstva, který měl i jiné zaměstnání.⁹⁷

V roce 1957 došlo k novele trestního zákona č. 63/1956 Sb. a doživotní trest byl zrušen a nahrazen trestem odnětí svobody na 25 let.⁹⁸ Zároveň tato novela zrušila některé případy, za které šlo udělit trest smrti a zavedla vždy možnost uložit místo trestu smrti trest odnětí svobody na 25 let.⁹⁹ Došlo také k vydání zákona č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním, kterým byla stanovena povinnost přezkoumat každý uložený trest smrti. Tuto kontrolu vykonával Nejvyšší soud ČSSR. Tento krok se ukázal jako opodstatněný, neboť ze

⁹⁴ LIŠKA: *Tresty smrti vykonané v Československu...*, s. 17.

⁹⁵ Trest doživotí mohl být udělen v podobných případech jako trest smrti.

⁹⁶ Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

⁹⁷ FICO: *Trest smrti...*, s. 46, 47.

⁹⁸ Čl. I. Zákona č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950: „Trest odnětí svobody na doživotí, stanovený v trestním zákoně, se ruší; místo něho nastupuje trest odnětí svobody na pětadvacet let.“

⁹⁹ Čl. II. Zákona č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon 86/1950: „Kde se ve zvláštní části trestního zákona stanoví trest smrti jako trest jediný, stanoví se vedle něho též trest odnětí svobody na pětadvacet let.“

131 případů, kdy soudy uložily trest smrti, Nejvyšší soud ve 42 případech zjistil porušení zákona při tomto udělení.¹⁰⁰ V příloze lze najít přehled o přezkoumání pravomocně udělených trestů smrti Nejvyšším soudem ČSSR v letech 1970-1990.

Dne 29. listopadu roku 1961 byl schválen nový trestní zákoník číslo 140/1961 Sb. Byl pozměněn účel zákona s tím, že se již nehovoří o zneškodnění nepřátel pracujícího lidu, ale o ochraně společnosti před pachateli trestných činů. Zůstal zachován trest smrti pro výjimečné případy, kdy stupeň nebezpečnosti trestného činu je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoký a uložení trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by na pachatele bylo možno trestem výchovně působit. Opět trest nemohl být vykonán na těhotné ženě nebo mladistvém (§ 29). Vykonával se oběšením, za mimořádných okolností zastřelením.¹⁰¹ Počet činů, za které lze uložit trest smrti, se zvedl na 33, avšak nikde nebyl stanoven jako jediný trest, vždy jen jako přísnější alternativa. Zákon neznal trest doživotí, odnětí svobody bylo možno udělit maximálně na 15 let. V roce 1973 bylo novelou číslo 45/1973 Sb., stanoveno, že místo trestu smrti lze uložit osobě trest odnětí svobody na 15-25 let, jestliže ke splnění účelu byl tento trest dostatečný.¹⁰² Tato novela byla důležitá, neboť dosud existoval jen trest smrti nebo odnětí svobod na 15 let, což byl veliký rozdíl a soudci často považovali jeden trest za příliš mírný a druhý za přísný. Po této novelizaci byl trest odnětí svobody hojně užíván místo trestu smrti a nastartoval postupný odklon od trestu smrti. K poslední popravě na našem území došlo 2. února 1989, kdy byl popraven Vladimír Lulek.¹⁰³

V roce 1969 byl vydán nový trestní řád, který vylučoval možnost výkonu trestu smrti v době rozhodování o odvolání nebo v případě jiného opravného prostředku. Navíc mohl odsouzený nebo kdokoliv jiný požádat prezidenta republiky o udělení milosti nebo zmírnění trestu a to až do výkonu trestu.¹⁰⁴

4.5 Období po sametové revoluci

Po sametové revoluci v listopadu 1989 nastala novelizace trestního zákoníku a to ve dvou etapách. První proběhla již v prosinci roku 1989, kdy proběhly alespoň určité změny a

¹⁰⁰ FICO: *Trest smrti...*, s. 49.

¹⁰¹ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

¹⁰² NAVRÁTILOVÁ: *Výjimečný trest...*, s. 50.

¹⁰³ LIŠKA: *Tresty smrti vykonané...*, s. 19.

¹⁰⁴ FICO: *Trest smrti...*, s. 53.

následně navazovala druhá etapa, která byla ukončena v květnu roku 1990 jako zákon č.175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon. Hlavní snahou byla dekriminalizace a změny směrem k humanizaci sankcí. Touto novelou byl také trest smrti úplně zrušen a nahrazen trestem odnětí svobody na doživotí nebo trestem odnětí svobody od 15 do 25 let.¹⁰⁵ Konec trestu smrti znamenala i Listina základních práv a svobod z 9. ledna 1991, která uvedla ve článku 6 odstavci 3, že trest smrti se nepřipouští. Ve stejném článku a znění můžeme tento odkaz najít v Listině i dnes. Danou novelou trestního zákona bylo nadále stanoveno, že již uložené tresty smrti se mění na trest odnětí svobody na doživotí. Současně s novelou trestního řádu byla zrušena přezkumná pravomoc Nejvyššího soudu ohledně uložených trestů smrti.

Ještě v roce 1989 byl uložen trest smrti Zdeňku Vocáskovi. Jeho trest však nebyl vykonán a byl přeměněn na trest doživotí, který si odpykává ve věznici na Mírově. V roce 2007 v rozhovoru pro Českou televizi uvedl: „Doživotní trest je vlastně trest smrti. Poprava ne. Když někoho popravíte, tak už se dál netrápí. Ale tady to vězení, i kdyby to byla zlatá klec, je pořád klec.“¹⁰⁶ Tento názor vede jistě k zamyšlení nad tím, zda je vlastně trest doživotí humánnější než trest smrti. Z mnoha výzkumů udělaných na toto téma ve věznicích vyplynulo, že většina by radši trest smrti, než doživotí. Je ale otázka, zda by stejně odpovídali i tehdy, kdyby na smrt právě odcházeli. Myslím, že v té chvíli by svůj názor změnili, tudíž tyto výzkumy nejsou úplně přesné.

Po zrušení trestu smrti zůstalo poslední pankrácké popraviště zachováno pro pietní účely vzhledem k popraveným politickým vězňům a také jako materiální důkaz výkonu tohoto trestu. V letech 1955-1989 bylo toto popraviště jediným místem výkonu trestu smrti na našem území.¹⁰⁷

Podle názoru Roberta Fica došlo ke zrušení trestu smrti díky úzké politické reprezentaci soustředěné okolo Václava Havla. Ti chtěli dokázat, že Československo je demokratický stát a tímto krokem se začne rovnat západoevropským zemím, kde byl trest již zrušen. Zároveň šlo i o snahu připojit se k mezinárodním organizacím, neboť trest smrti byl v rozporu s Mezinárodním paktem o lidských a politických právech.¹⁰⁸

¹⁰⁵ BESTOVÁ: *Trest smrti...*, s. 140.

¹⁰⁶ VACEK, Eduard. Před patnácti lety byla vykonána poslední poprava. *Historická penologie*, 2004, č. 1, s. 20. Dostupné na <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/ke-stazeni-112/historicka-penologie-1224/>>.

¹⁰⁷ KÝR, Aleš. Pankrácká popraviště z let 1926-1989. *Historická penologie*, 2006, č. 1, s. 10. Dostupné na <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/ke-stazeni-112/historicka-penologie-1224/>>.

¹⁰⁸ FICO: *Trest smrti...*, s. 72.

Trest doživotí se stal vedle trestu odnětí svobody na 15 až 25 let výjimečným trestem. Výjimečnost spočívala v délce trestu, trest odnětí svobody bylo jinak možno uložit maximálně na 15 let. Proto byly stanoveny přísné podmínky pro udělení výjimečného trestu. Udělit šel jen za trestný čin, pro který jeho udělení povolovala zvláštní část trestního zákona a to výslovně u skutkové podstaty činu. V § 29 odst. 2 zákona se dále uvádí: „Trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let může soud uložit pouze tehdy, jestliže nebezpečnost trestného činu pro společnost je velmi vysoká a možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena.“ Tato definice byla stanovena novelou č. 175/1990 Sb., do té doby stačila jen jedna z podmínek, tedy buď nebezpečnost pro společnost, nebo ztížená náprava pachatele. Zpět k alternativní metodě došlo novelou č. 265/2001 Sb. Zákon po novele č. 175/1990 Sb. dále v odstavci 3 uvádí: „Trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze pachateli, který spáchal trestný čin vraždy podle § 219 odst. 2, nebo který při trestném činu vlastizrady (§ 91), teroru podle § 93 nebo § 93a odst. 3, obecného ohrožení podle § 179 odst. 3 nebo genocida (§ 259) zavinil smrt jiného úmyslně, a to za podmínek, že a) stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, b) uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti a c) není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let.“ Novelou č. 320/2006 Sb. byl přidán odst. 4, který rozšiřuje možnost udělení trestu odnětí svobody na doživotí pachateli, který spáchal trestný čin ublížení na zdraví, loupeže, braní rukojmí, vydírání, znásilnění nebo pohlavní zneužívání opakovaně a byl již pro takový čin potrestán. Tento zákon přestal platit s účinností nového trestního zákona k 1. lednu 2010.

V trestním zákoníku bylo také upraveno podmíněčné propuštění z doživotního trestu a to po odpykání nejméně 20 let a se zkušební dobou v rozmezí 1 roku až 7 let.¹⁰⁹

Došlo také k novele trestního řádu č. 265/2001 Sb., kdy byl umožněn přezkum doživotního trestu institutem dovolání. Mělo se nejspíše jednat o období přezkumu Nejvyššího soudu z předchozích let. Byla zde však určitá změna, dříve se jednalo ex offio, podle nového zákona jen na návrh odsouzeného, což přineslo i otázku, do jaké míry je Nejvyšší soud oprávněn rozsudek přezkoumat, zda jen právní stránku nebo i skutkovou. K otázce se vyjádřil ve svém usnesení Nejvyšší soud ČR a to tak, že dovolání je mimořádným

¹⁰⁹Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění novely č. 175/1990 Sb.

opravným prostředkem a slouží k nápravě vad procesních a právních, nikoliv tedy skutkových. Uložení trestu doživotí je samostatným dovolacím důvodem, ale nemá speciální režim.¹¹⁰

4.6 Současný stav

Od 1. ledna roku 2010 je v platnosti nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb. Ten upravuje výjimečný trest v § 54. Označuje za něj trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let a zároveň trest odnětí svobody na doživotí. O trestu smrti se již nemluví. Výjimečný trest lze uložit jen za zvlášť závažný zločin, u něhož to trestní zákon dovoluje. Odstavec druhý § 54 pojednává o trestu odnětí svobody nad dvacet do třiceti let a stanoví, že lze uložit pouze tehdy, pokud je závažnost zvlášť závažného zločinu velmi vysoká nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena. Trest na doživotí může být podle odstavce 3 uložen za konkrétně vyjmenované zvlášť závažné zločiny, při kterých dochází ke kvalifikovanému úmrtí člověka a zároveň je zločin mimořádně závažný vzhledem k zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku a uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let.

Nový trestní zákon také pokračuje v institutu podmíněného propuštění z doživotního trestu a to v § 88 odst. 5. Osoba může být propuštěna po nejméně 20 letech výkonu trestu a to tehdy, nehrozí-li s ohledem na okolnosti činu, za který byla osoba odsouzena a povahu osobnosti pachatele, opakování spáchaného činu nebo jiného obdobného zvlášť závažného zločinu. Zároveň se podle následujícího paragrafu stanoví zkušební doba na jeden až sedm let, při jejímž nedodržení je opětovné podmíněčné propuštění vyloučeno.¹¹¹ O podmíněčném propuštění rozhoduje soud podle trestního řádu § 331 až 333. Je-li žádost zamítnuta, může být o propuštění zažádáno znovu po uplynutí šesti měsíců od zamítavého rozhodnutí.

V květnu roku 2009 proběhl asi poslední průzkum agentury Centrum pro výzkum veřejného mínění ohledně názoru českých občanů na trest smrti. Z výsledků vyplynulo, že 26 % respondentů odpovědělo, že trest smrti by měl rozhodně existovat a 36 %, že má spíše existovat. Dále 21 % se domnívá, že by spíše neměl existovat, rozhodně nemá existovat pro

¹¹⁰ NAVRÁTILOVÁ: *Výjimečný trest...*, s. 60.

¹¹¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

10 % tázaných a 7 % odpovědělo, že neví.¹¹² Jisté je, že ani na základě těchto výsledků nemůže momentálně očekávat návrat trestu smrti, neboť na politickém poli se nyní hájí myšlenka nezavedení tohoto institutu, jako výraz demokracie a pokročilého smýšlení občanů, které se má pohybovat humánním směrem, nikoliv cestou zpět do historie. Je otázka, zda je tento názor správný. Trest smrti nemusí být za každých okolností výrazem barbarství a aktem msty. Avšak jestli je lidstvo již připraveno, aby tento trest ukládalo s rozumem a nikoliv, aby byl zneužívaný, je otázkou druhou. Vše asi ukáže čas, neboť jednou se jistě tento trest vrátí, protože s četností zločinů a nedostatkem věznic se jistě budou muset vypořádat již následující generace.

¹¹² NAVRÁTILOVÁ: *Výjimečný trest...*, s. 19, 20.

5. Názory významných osobností

K zformování zákonného zakotvení institutu trestu smrti a trestu doživotí nejnvýrazněji přispěly osobnosti první republiky, které se k těmto tématům vyjadřovaly buď ve svých publikacích, nebo na svých přednáškách. Na jejich názory se poté dále navazovalo a převážně díky nim se právní úprava vyvíjela směrem k tomu, jakou ji máme dnes. Považuji proto za podstatné některé z těchto prvorepublikových osobností vyzdvihnout a napsat dále některé z jejich názorů na tyto instituty.

5.1 Emanuel Chalupný

(14. 12. 1879 - 27. 11. 1958)

Emanuel Chalupný v letech 1901-1902 redigoval časopis Studentské směry, v dalších letech působil v deníku Přehled. Následně se roku 1910 stává advokátem v Táboře. V roce 1923 se stal docentem sociologie na FF MU v Brně, následně na české technice v Praze. Zároveň působil v mnoha zahraničních sociologických společnostech a organizacích.¹¹³ Spolu s Ondřejem Kyprým uspořádal anketu na téma trest smrti, jejíž výsledky pak zveřejnili ve stejnojmenné knize. Sám Emanuel se k problematice také vyjádřil obsáhlým příspěvkem. Jeho názory jsou rozděleny do třech kapitol nazvaných Kat zachráncem republiky, Krvavý měsíc a Čeští advokáti o trestu smrti.

V první kapitole, která byla vydána v lednu roku 1923 v časopisu Tribuna, se zabývá klasickými názory na trest smrti, jako je argument účelovosti, který přirovnává k nutnosti existence armády, aby náš stát nebyl napaden. Podle něj takto nutný trest smrti není, není žádný důkaz, že trest smrti je účelný. Uvádí zejména názor filozofa V.S. Solovjeva, který vychází z porovnávání se státy, který trest zrušily. Jeho další názory se upínají k argumentu zvyšování vražd v průběhu let. Chalupný však vraždy rozdělil do třech skupin, a to podle důvodu činu. První je pro domácí a rodinné problémy, druhý pro loupež a třetí z rozmanitých důvodů. Pro třetí skupinu dodává jen, že se jedná o nahodilé a řídké případy, a nemá tedy smyslu je řešit. O vraždách v rodině uvádí, že jim nezabrání žádný trest smrti. O druhé skupině tvrdí, že je zaviněna dočasnými poměry a časem samy vymizí. Navíc udává, že lidé se smrti nebojí. K tomuto rozdělení bych chtěla dodat, že s ním zásadně nesouhlasím. Rozdělení jako takové může být správné, avšak souhlasím jen s tím, že nejde trestem smrti

¹¹³ Emanuel Chalupný [online]. Masarykova univerzita, [cit. 5. října 2013]. Dostupné na <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/chalpn.html>>.

zabránit nahodilým činům. Co se týče činů v rodině, tak si myslím, že ty jsou nejhorší svého druhu, neboť zabít někoho blízkého je nejhorší zločin, který zaslouží největšího trestu, zvláště je-li učiněn na dětech. Zároveň i loupežné vraždy zcela odsuzuji, protože vraždit pro majetek je neetické a takoví lidé opravdu nemají správné morální hodnoty, proto podle mého nemá smysl polemizovat nad jejich trestem.

Dalším argumentem, kterým se zaobírá, je odstrašení, které demonstruje na příkladu s vrahem na východě státu, který má ovlivnit budoucího vraha na západě. Udává, že spojení může být pouze mezi sociologickými a psychologickými vlivy prostředí. Proto jeden neznámý vrah nemůže ovlivnit jiného. Dále říká, že zločinnost po popravě nikdy neklesla, naopak se zvýšila.

Následuje argument vzdělanosti národa, kdy trest smrti může být zrušen až tehdy, až k tomu národ dospěje. Zde uvádí příklad, že například v Albánii již byl trest smrti zrušen roku 1864, a že přeci Češi nejsou méně vzdělaní než Albánci. K tomu bych jen chtěla dodat, že nemůžeme srovnávat dva národy co do vzdělanosti ani co do pohnutek k zrušení trestu smrti. Neznáme všechny okolnosti toho, proč v dané zemi byl trest zrušen, proto mi tento argument připadá jako vytržený z kontextu.

V příspěvku dále uvádí některé argumenty a například nabádá k úspoře na platu kata, tím, že se tento trest zruší. Následně ještě vyzívá k učení správného a střízlivého vědeckého nazírání na společenské jevy již v mládí, neboť později již jedinec své hodnoty nezmění.

Druhá část příspěvku Krvavý měsíc, která byla vydána o měsíc později opět v Tribuně, se zaobírá především reakcemi na minulý příspěvek, kdy autor uvádí, že na jeho návrhy na změnu společnosti lepší výchovou se mu dostalo odpovědi, že se jedná o příliš zdoluhavý proces a nastalou situaci je potřeba řešit hned. Dále se zaobírá nátlakem na prezidenta Masaryka, aby popravu povoloval, a také popřením Kantova učení, které je zastáncem trestu smrti. V poslední části tohoto příspěvku se poté chválí, jaký ohlas jeho předchozí článek měl a jak s ním lidé souhlasili.

Ve třetí části Čeští advokáti o trestu smrti, která byla vydána v dubnu opět v Tribuně, se Chalupný zaobírá názory znějící na únorové schůzi advokátů. Musím říct, že tato kapitola mi připadala značně povrchní, neboť se zde zaobíral nesmyslnými argumenty nebo již argumenty, které se stále opakují. Je zde například zmíněn argument milosti, oko za oko, zub

za zub či spravedlnosti (zvláště tento argument mi připadl nesmyslný, protože přirovnává trest smrti za vraždu starce k trestu člověka, který kouří ve vlaku).¹¹⁴

Statě pana Chalupného mě celkově mnoho neoslovily. Nepřinesly pro můj pohled nic převratného a ani jedna jeho myšlenka mě nenutila k zamyšlení.

5.2 Jaroslav Kallab

(24.6 1879 - 10.2 1942)

V roce 1903 promoval na právnické fakultě v Praze, poté několik let sbíral poznatky na soudu a roku 1907 habilitoval na Karlově univerzitě v oboru trestního práva. Po zřízení právnické fakulty v Brně roku 1919 se stal jejím profesorem trestního práva. Byl také třikrát zvolen děkanem této fakulty. Mimo jiné vytvořil vlastní systém právní noetiky a metodologie.¹¹⁵

Jaroslav Kallab se k tématu trestu smrti vyjádřil na přednášce konané dne 9. dubna 1923 ve Filosofické Jednotě v Brně. Nejdříve se zabíral tím, jakou otázkou je trest smrti. Vyvrací myšlenku na otázku filozofickou, rozebírá samotný pojem filozofie a dochází k závěru, že trest smrti do filozofie nepatří. Bere ji jako otázku speciálního druhu, otázku kriminálně politickou, kdy základem je, zda je tento trest oprávněn a odůvodněn. Při řešení lze samozřejmě přibírat jiné vědy jako je etika či sociální psychologie. V další části přednášky se zabírá teorií odplaty trestu smrti. Ptá se, proč právě při usmrcení jiného člověka je jako trest vybrán ten, který je analogií trestného činu, ale není tomu tak v jiných činech, kdy by byla podobná analogie možná. Například při ublížení na těle, omezení svobody či při deliktech majetkových. Jak dále Kallab uvádí, tento způsob trestání již není naší kultuře blízký a každý cítí, že tento způsob již není možný. Tak v čem je trest smrti jiný? Podle mého názoru je to tím, že se jedná o činy, které by řádně smýšlející člověk nespáchal, a proto mu přijde přirozené osobu, která toho byla schopná, tímto trestem potrestat. Přeci jenom na světě je více zlodějů a rváčů, než vrahů. Otázkou je, zda kdyby dostali stejný trest, jako způsobili, zda by si svůj čin pro příště více nerozmysleli a nezamysleli se nad tím, co vlastně provedli. Toto je však otázka čistě hypotetická, neboť návrat k odplatě oko za oko, zub za zub již v dnešní společnosti nepripadá v úvahu.

¹¹⁴ CHALUPNÝ, [Emanuel], KYPR, Ondřej. *O trestu smrti: Anketa*. 1. vydání. Praha: Sociální služba, 1923, s. 50-75.

¹¹⁵ SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. 1. vydání. Praha: Linde, 2009, s. 359.

V následující části přednášky se Kallab dostává k problému odstrašení. Dělí ho na generální prevenci, která má působit na ostatní členy společnosti, a speciální prevenci, která představuje nejučinnější prostředek zbavení společnosti zločince. Uvádí však, že nejtěžší zločiny se dějí nejčastěji v rozpoložení stavu myslí, kdy pachatel s následkem svého činu nepočítá, spíše počítá s tím, že nebude odhalen. Také tvrdí, že skupina osob, která je schopná tak závažného zločinu, má jiné duševní dispozice než lidé, kteří by na vraždu ani nepomysleli. Skupině osob, která je schopná vraždy nelze přičítat stejné myšlení, co se týče poprav, jako osobám jemnějším a citlivějším. Dále přidává, že co se týče zločinů s nádechem politickým či náboženským je prokázáno, že osoby sympatizující s tímto činem, čili osoby náchylnější k podobnému zločinu, považují popravu buď jako popud k ještě silnějšímu boji nebo mají odsouzeného za mučedníka, jehož pak následně uctívají. S tímto názorem mi nezbývá nic jiného než souhlasit, neboť jsem ho vyjádřila již dříve, že člověk se správnými morálními hodnotami by vraždu nespáchal a je toho schopný jen člověk s hodnotami převrácenými, který jistě bude svůj trest poté brát jinak. Co se týče speciální prevence, uvádí Kallab, že se jedná o příliš barbarský způsob ukončení života škodlivých jedinců. Jsou zde jiné možnosti zabránění trestné činnosti. S tím bohužel nesouhlasím, neboť jak se můžeme podívat na dnešní systém věznic, tak jejich účinnost není veliká. Když se vězeň dostane ven, většinou spáchá nový trestný čin, neboť ve vězení není veden k žádné resocializaci, není napraven.

Přednáška pokračuje izolovaností trestu smrti. Kallab uvádí, že nelze na trest smrti pohlížet izolovaně, nýbrž v celém kontextu. Problémem je, zda mravní a sociální vývoj společnosti dospěl do stádia, kdy může existovat trestní soustava bez trestu smrti. Kallab zavrhuje myšlenku odstranění trestu smrti, pokud nedojde k celé změně trestního systému. Následně však hájí myšlenku odstranění trestu smrti jako pravidelného trestu. Jako jeden z mála Kallab odmítá argument soudního omylu. Tento důvod nepokládá za přesvědčivý, neboť s omylem se musí ve společnosti počítat ve všech životních poměrech a bez omylů by nebyl možný žádný pokrok. Podle něj lékařské a technologické omyly si vyžádaly mnohem více obětí než omyly soudní. Toto považuji za zajímavý názor, který je jistě ovlivněn dobou, kdy byl projev přednášen, neboť v dřívější době nebyla medicína nebo technika na takové úrovni jako dnes. Srovnatelně však ani soudní dokazování a prokazování viny nebylo tak dokonalé jak tomu je v dnešní době. Proto je tento argument prakticky použitelný i v tomto čase.¹¹⁶

¹¹⁶ KALLAB, Jaroslav. O trestu smrti. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1923, roč. 6, s. 113-126.

Své poznatky o trestu smrti vyjádřil Kallab i ve své učebnici trestního práva z roku 1935, kde řeší jak už problémy výše nastíněné, tak i nové. Jedná se například o vhodnost a nutnost trestu v závislosti na kulturní úrovni státu. Říká, že stát s nevyvinutou péčí o mládež, se zaostalým a neúčelným výkonem trestu na svobodě a s neklidnými veřejnými poměry se neobejde bez trestu smrti. Zároveň však zachování trestu smrti považuje za projev slabošství státu, který není schopný zavést preventivní opatření.¹¹⁷ S tímto názorem nezbývá než souhlasit, avšak trestu smrti nebude potřeba až tehdy, když bude společnost schopna žít bez vražd a nepřiměřeného násilí, a dočkáme se toho někdy?

5.3 Vladimír Kubeš

(19.7 1908 - 14.11 1988)

Vladimír Kubeš studoval Masarykovu univerzitu v Brně, právnickou fakultu. Roku 1934 se stal docentem a přednášel na brněnské právnické fakultě občanské právo. Rovněž byl i děkanem této fakulty.¹¹⁸

Ač byl Vladimír Kubeš civilista, vyjádřil se krátce k problematice trestu smrti ve své knize ...a chtěl bych to všechno znovu. Byl odpůrcem trestu smrti a ve své knize uvádí: „ Je nutno rozlišovat mezi kriminálními a politickými delikventy, odstrašující účinek může trest smrti mít jen na politické zločince. Není ale nic horšího, než zavádět trest smrti pro tento druh deliktů. Naproti tomu má pro loupežného vraha mnohem větší odstrašující účinek trest doživotního žaláře, když si dotyčný vrah uvědomuje, že žádná změna doživotního trestu v trest menší neexistuje a existovat nebude. Představa ztráty svobody do konce života působí na takého loupežného vraha děsivě. A dále, a to je to nejdůležitější: Kdyby došlo jen k jedinému justičnímu omylu během celých dějin lidstva, byl by to dostatečný důvod pro odstranění trestu smrti. Ve skutečnosti je těchto justičních omylů na miliony. Konečně statistiky ukazují, že zavedení trestu smrti, případně jeho odstranění nemělo vůbec za následek pokles zločinnosti.“¹¹⁹

K jeho poznámkám bych chtěla dodat, že souhlasím, že trest smrti pro politické delikty by rozhodně existovat neměl. Avšak tato situace by se v našem státě a v nynější době problémem stát neměla. Co se týče doživotního žaláře, tak jak jsem dříve uváděla, neexistuje

¹¹⁷ KUČHTA, Josef. Test smrti v díle Jaroslava Kallaba. In *Sborník z konference k výročí úmrtí prof. JUDr. Jaroslava Kallaba*. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 33-37.

¹¹⁸ SKŘEJPKOVÁ: *Antologie ...*, s. 266.

¹¹⁹ KUBEŠ, Vladimír. *...a chtěl bych to všechno znovu*. (Paměti). Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 16.

u nás absolutní doživotí, čili vědomí zločince, že nikdy trest neskončí a že má zpytovat své svědomí, zde nemá ten pravý účinek. Podle slov zákonodárce je ovšem pro odsouzeného demotivující, když ví, že nikdy nebude propuštěn. Je otázka, zda bychom takto vůbec měli uvažovat v případě, že se jedná o zločince, která spáchal tak závažný zločin, že mu byl tento trest udělen. Dále je zajímavé sledovat rozdílné názory osobností na justiční omyl, kdy Vladimír Kubeš zastává naprosto opačný postup v porovnání s Jaroslavem Kallabem.

5.4 August Miříčka

(2.12 1863 - 1.2 1946)

Absolvoval univerzitu Karlovu, právnickou fakultu. Poté začal praktikovat soudní činnost. Zabýval se trestním právem, a poté také v roce 1900 z vojenského trestního práva habilitoval a následně roku 1903 z trestního práva celkového. Roku 1909 se stal profesorem trestního práva na Karlově univerzitě. Následně byl také několikrát zvolen děkanem právnické fakulty a se stal i rektorem Univerzity Karlovy. Byl také předsedou komise u ministerstva spravedlnosti při reformě trestního práva a trestního řízení.¹²⁰

August Miříčka své názory na trest smrti vyjádřil v rektorské přednášce na Karlově univerzitě ze dne 2. prosince 1930 s názvem O úkolech trestního zákonodárce. Zákonodárce se podle něj musí nejprve vypořádat s trojicí pojmů odstrašení, polepšení a učinění neškodným. Pojem odstrašení dává na první místo i proto, že se shoduje s dějinným vývojem, kdy původně byl trest formou odstrašení a jak prevence generální, tak individuální. Zde se dostává k problematice trestu smrti. Uvádí, že trest smrti měl být odstrašující již formou provedení: zakopáním za živa, upálením, lámáním kolem, trháním žhavými kleštěmi a podobně. Pokračuje krátkým exkurzem do dějin trestu smrti, který následně odůvodňuje tím, že pokud by platila idea odstrašení, tak tím, že se trest smrti prováděl po staletí, tak mělo dojít k tomu, že lidstvo nebude páchat činy, za které se tento trest uděluje. To je ovšem naprostá utopie, neboť k takovému stavu se společnost nikdy nemůže dopracovat, vždy se najde někdo pro společnost nebezpečný, někdo nepřizpůsobivý, který nechápe základní lidské hodnoty. Přednáška dále pokračuje poukázáním na to, že četnost poprav jen zvyšuje v masách násilí. Myslím si však, že pokud by se popravy nekonaly denně, ale jen výjimečně, pro zvlášť surový zločin, pak by to spíše vedlo k zamyšlení společnosti jak nad provedeným činem, tak nad uloženým trestem.

¹²⁰ SKŘEJPKOVÁ: *Antologie...*, s. 376-377.

Přednáška se dále zabývá stavem věznic a také poukazuje na to, že je třeba při udělování trestu dbát více na individualizaci a to jak zákonodárce, tak následně soudce a vězeňský orgán. Tím by mělo docházet k polepšení jedince. Zabývá se i faktem, že si mnozí lidé myslí, že se odsouzený má ve vězení lépe než na svobodě. S tím nesouhlasí a odkazuje na vyjádření profesora Casse z New Yorku, který tvrdí, že vězeň je zbaven nejdražšího lidského statku, a to svobody, a že ve vězení bude vždy pociťovat tu touhu po svobodě, a to tedy bude jeho trestem. S tím bohužel nesouhlasím, neboť si také myslím, že pro mnohé je vězení dovolenou, ale jak následně uvádí Miříčka, tak hlavním úkolem vězení je převýchova, která ve špatných podmínkách není možná, s tím se nedá jinak než souhlasit. Je tedy potřeba najít vyvážení mezi těmito dvěma problémy.

Miříčka následně uvádí, že zákonodárce nemá jednoduchý úkol, co se týče trestu smrti, neboť vždy bude proti sobě mít skupinu jinak smýšlejících. Podle názoru Miříčky musí zákonodárce při rozhodování o trestu smrti vzít v potaz dvě úvahy, a to za první: je-li trest smrti vhodným prostředkem k účelnému boji proti zločinnosti a za druhé, zda je tohoto prostředku potřeba. Co se týče úvahy první, tak tu považuje Miříčka za správnou, neboť poprava je jistě nejspolehlivější způsob, jak zločince eliminovat a zároveň na průměrného člověka působí odstrašujícím způsobem. Jak dále dodává, odstrašující účinek nebude mít na člověka, který se bude vyžívat v tom, že o něm budou psát noviny a díky trestu smrti se stane slavným, pro něj by byl horší trest doživotí, kde zůstane jedním z mnoha. Takovýchto lidí však podle mého názoru není mnoho, a jak uvádí Miříčka, tak na průměrného člověka odstrašující účinek zapůsobí. Co se týče druhé úvahy, tak na ni Miříčka neodpovídá přímo, ale konstatuje, kdy a kde byl trest smrti zatím zrušen a zdůrazňuje, že v žádném z těchto států se nezvýšil počet zločinů, za které byl trest smrti ukládán. Úvahu tedy uzavírá tak, že je to pro něj dostatečný důkaz, aby v normálních dobách byl tento trest zrušen. Nadále se nevyhýbá jeho použití v dobách mimořádných.

Dále se ještě zabývá dnešní mírou publicity, kdy noviny přinášejí informace o činech ve velké míře, čímž se i veřejnost dostává do stavu vzrušení a může podléhat klamu. Na to upozorňuje v souvislosti s justičním omylem, kdy soudce může být ovlivněn novinářskými zprávami a hlasem veřejnosti a vynést mylný rozsudek. Zde je podle mého názoru nutné dbát na to, aby byli soudci vybíráni z řad osob, které nepodléhají názorům ostatních a kteří jsou

schopni vlastního uvažování a hlavně soudit případ podle zásad trestního práva, pak se nemusíme justičního omylu v této souvislosti obávat.¹²¹

5.5 Alois Rašín

(18.9 1867 - 18.2 1923)

Studia na právnické pražské fakultě dokončil roku 1891. Již na vysoké škole se začal politicky angažovat, za což byl pak roku 1894 odsouzen na dva roky ve vězení a ztratil svůj titul. Roku 1895 byl amnestován. V roce 1911 se dostal do Říšské rady, kde působil ve finančním a rozpočtovém výboru. V 1. světové válce se připojil k odboji Mafie, roku 1915 byl zatčen a odsouzen k trestu smrti pro velezradu a vyzvědačství. Poté mu však byla udělena amnestie. Po návratu z vězení se vrací do politického života a stává se členem předsednictva Národního výboru. 28. října 1918 spolu s ostatními vyhlašuje samostatný stát. Následně se stal ministrem financí. 5. ledna 1923 se stává obětí atentátu, po střelbě 18. února umírá.¹²²

Alois Rašín vyjádřil své názory v časopisu *Nové Proudy* roku 1893, tedy v době, kdy se začíná politicky angažovat, před svým prvním vězněním. Již z úvodu vyplývá, že se staví proti trestu smrti, neboť píše, že prvního stupně zlepšení trestu smrti bylo dosaženo odstraněním krutosti tohoto trestu jako je lámání kolem a na další stupeň si musíme počkat, až to bude vývoj věcí žádat. Přidává, že trest smrti není prostředkem, ale nutné zlo, které je omluveno prospěchem společnosti. Tvrdí, že dobře spravovaný stát trest smrti nepotřebuje, neboť bude klást důraz již na výchovu mravního, rozumového a hospodářského povznesení obyvatele.

Zaobírá se především argumentem odstrašení. Na tvrzení, že pachatele odradí od zločinu vidina jeho trestu, reaguje tím, že je viditelné, že zločinec nepřemýšlí nad nesprávností činu, ale jen nad možností potrestání.¹²³ S tím se samozřejmě nedá nic dělat. Stát není uzpůsobený na to, aby mohl každého jednotlivce vychovávat ke správnému uvažování, k tomu, aby se zamyslel nad tím, že dělá něco špatného. Lze mu jen pohrozit vidinou trestu, která by ho mohla od zločinu odradit. Tohle se nezmění ani s přeměnou společnosti, protože stát nebude nikdy schopen nahlížet do hlav všech jedinců.

¹²¹ MIŘIČKA, August. O úkolech trestního zákonodárce. *Právník*, 1931, roč. 70, s. 1-17.

¹²² *Alois Rašín* [online]. Osobnosti, [cit. 5. října 2013]. Dostupné na <<http://www.financnici.cz/aloes-rasin>>, *Alois Rašín* [online]. Rašínova vysoká škola, [cit. 5. října 2013]. Dostupné na <<http://www.ravys.cz/0-skole/aloes-rasin.html>>.

¹²³ CHALUPNÝ: *O trestu smrti...*, s. 10, 11.

Rozdíl Rašín spatřuje i v jednotlivých národech, v jejich charakteru. Bude jiné ukládat trest smrti v národech nebojácných a sebevědomých, které jsou ochotny za správnost položit život a v národech nestatečných. U prvního národa trest smrti zjevně neuspěje a to ani přidalo-li by se k němu nějaké zostření, které by přidávalo trestu na opovržlivosti. Rašín však považuje zostření za nepřijatelné, tyto prostředky musí v lidech vzbuzovat jen odpor. U druhého národa připouští odstrašující účinek trestu smrti, ale nevidí k němu důvod, neboť u takového národa by stačily i prostředky méně radikální.¹²⁴ Tento argument mi dnes přijde bezpředmětný, protože si nemyslím, že by se jednotlivé vyspělé národy od sebe tolik lišily. Nemluvím samozřejmě o národech afrických či některých asijských, kde je tento trest praktikován na zcela jiných základech.

Myšlenku odstrašení dále rozvíjí tím, že pachatele pouze vede k tomu, aby se vyhnul možnosti výkonu tohoto trestu. U popravy je totiž veliká šance, že k výkonu nedojde. Rašín tvrdí, že je potřeba důkladnějšího vyšetřování, více důkazů a aby soudci nad verdiktem více uvažovali. A dále je zde institut milosti. Ten se dává velice často. Tím se však přiznává nedokonalost zákona, neboť milost je jen výrazem toho, že sice tak podle zákona má být, ale jsou zde jiné okolnosti, které jeho výkon nedoporučují.¹²⁵ Institut milosti je jistě důležitý, ale v tomto případě by měl zákon sám nabízet možnost zmírnění trestu, protože milost je pak udělována příliš často a dochází tím k tomu, jak popisoval Alois Rašín, že je téměř jisté, že k trestu nedojde a odstrašující účinek tedy vymizí.

Mimo jiné se zaobírá i pohnutkou zločinu. Při souboji, kde je pachatel již tak ochoten zemřít, ho trest smrti od činu neodradí. Rovněž tak při politických deliktech, to naopak z odsouzeného udělá mučedníka, pokud za ním stojí masy lidí, budou tento trest pokládat jen za násilí tyranů.¹²⁶ Tento argument je jistě pravdivý, ale v naší době by se spíše předpokládalo, že tento trest bude udělován za masové vraždy, nikoliv za politické delikty nebo v jakýchsi soubojích, které si dnes ani neumím představit.

Po argumentu odstrašení se zaobírá prevencí před zločinností. Požaduje, aby bylo dokázáno, že polepšení odsouzeného není žádnými prostředky možné a že trest smrti je jediným trestem, který společnost ochrání. Uvádí, že k opakování dochází zejména u činů majetkových a ne u činů vraždy.¹²⁷ Myslím si, že ani tehdy a ani dnes není psychologie

¹²⁴ CHALUPNÝ: *O trestu smrti...*, s. 11, 12.

¹²⁵ Tamtéž, s. 13, 14, 19.

¹²⁶ Tamtéž, s. 14.

¹²⁷ Tamtéž, s. 15, 16.

natolik vyspělá, aby dokázala určit, zda odsouzený je schopen se činu dopustit znovu. Jistě, člověk, které z jistého důvodu zabije své děti, to asi znovu neudělá, tedy pokud nepočne další děti, u kterých ho tato myšlenka nepřepadne znovu. Ale je toto důvod pro to, aby mu trest nebyl udělen? Nejsou zde jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky? Podle mě, by se jednotlivé argumenty neměly oddělovat a zkoumat by se měli jako celek.

V poslední části se zaobírá známým justičním omylem a nemožnosti odstupňovat trest podle míry jeho provedení, neboť návrat k barbarským způsobům výkonu není možný. To je jistě argument správný, ale jak uvádím stále, trest by se měl udělovat za ty nejtěžší zločiny, čili zde už odstupňování není nutné, neboť v očích ostatních, by se všechny tyto činy měly jevit jako stejně závažné.

5.6 František Storch

(13. 11 1850 - 21. 12 1924)

Roku 1875 se stal doktorem práv, následně habilitoval na pražské univerzitě v oboru trestního práva. V dalších letech se stal děkanem fakulty, následně i rektorem celé Karlovy univerzity.¹²⁸

František Storch zformuloval své názory na trest smrti, v době kdy se připravovala osnova československého zákona trestního z roku 1921. V této osnově již neměl být zachován trest smrti s odůvodněním, že lze účelu dosáhnout i doživotním trestem. Storch k tomu dodává, že by podle něj mělo nejdříve dojít ke změně společnosti a až poté ke zrušení trestu smrti. K argumentu zastánců zrušení trestu smrti, že některé evropské státy již trest smrti zrušily a neplánují ho zavést zpět, říká, že je jinou situací, pokud se rozhoduje o zrušení trestu, který stále je nebo o setrvání na zrušení trestu.

Storch dále souhlasí s ponecháním trestu smrti ve stanném právu, ale udivuje se nad dalším paragrafem osnovy, kde se trest smrti ponechává za zločiny jinak trestané doživotním žalářem, pokud se jich dopustil zločinec, který byl již k doživotí odsouzen (§ 70). Podle odůvodnění je tohoto potřeba pro udržení kázně ve věznicích a pro kontrolu podmínečně propuštěných. Podle Storchova odůvodnění, že trest doživotí na tyto zločince nestačí, je samo o sobě důkazem neúčinnosti tohoto trestu. Zaobírá se však i tím, že pokud někdo spáchá další

¹²⁸ *Storch František* [online]. Leccos, [cit. 5. října 2013]. Dostupné na <<http://leccos.com/index.php/clanky/storch-frantisek>>.

čin hned po nástupu do vězení, tak se ještě nestačila projevit neúčinnost tohoto trestu. Rozřešení však nenachází.

Dále přichází s převratnou myšlenkou absurdity tohoto ustanovení. Pokud vězeň spáchá nový čin, za který mu lze uložit vězení od deseti do dvaceti let, bude jeho vazba zostřena výkonem samovazby. Jestliže však spáchá čin, za který lze uložit doživotí, bude odsouzen k trestu smrti. A vyplývá otázka, zda je tak obrovský rozdíl mezi zločinem, za který lze uložit vězení od deseti do dvaceti let, a zločinem, za který se uděluje doživotí.

Posledním argumentem, kterým se zabývá, je že osnova ruší trest smrti s odůvodněním, že nejsou vhodné citové momenty, které souvisejí s trestem smrti. Storch však vidí to, že bude trest smrti používán jen v případech opakované trestné činnosti, čili spíše výjimečně za ještě více nežádoucí efekt, protože veřejnost bude prožívat každou část této události.

Storch názor uzavírá tím, že výsledek takového zrušení trestu smrti bude nežádoucí, neboť soudce v daném případě musí trest smrti udělit, i když by zde byly polehčující okolnosti. Následně pak bude prezident dávat velmi často milosti, čímž se stane předstírný účinek trestní pohružky velmi pochybným.¹²⁹

V následující části vyjmenovává různé zákony cizích zemí a jejich postoj k trestu smrti. Dodává, že v žádné zemi, shodující se s naší osnovou není podobné ustanovení k našemu § 70, a tam, kde podobný trest je, existuje trest smrti i v řádných podmínkách.

Zajímavou myšlenku projevuje v závěru. Může se stát, že trestanec odpykávající si doživotní žalář bude při obnově řízení uznán nevinným nebo vinným z méně závažného činu, ale tento rozsudek přijde až po vykonání trestu smrti podle § 70. Formálně nároku paragrafu splňoval, byl v doživotním žaláři a spáchal zločin, ale v doživotním vězení byl jenom proto, že byl nespravedlivě odsouzen. Mohlo dojít k tomu, že nespravedlivě odsouzený byl v myšlenkách dohnán ke zločinu, a tím sám sebe vystavil trestu smrti.

Storch navrhuje přiklonit se k modelu zostřování doživotí místo udělení trestu smrti. Navrhuje například samovazbu do šesti let, jak je tomu v zákoníku norském a finském. Zostření bude úměrné trestnosti činu a podmínkám, za kterých byl spáchán. Zároveň jako

¹²⁹ STORCH, František. Trest smrti v osnově československého zákona trestního z roku 1921. *Právník*, 1922, roč. 61, s. 161-168.

další trest pro trestance vidí to, že lhůty mu určené poběží znovu od počátku, jako například patnáctiletá lhůta pro podmíněčné propuštění.

Aby Storch jen nekritizoval úpravu, v závěru přichází s dokonce čtyřmi druhy řešení daného § 70. Prvním je ponechání trestu smrti jako trestu řádného, druhým zrušení tohoto paragrafu a zavedení zotřetí i na dané zločiny, třetím řešením je povolení dát místo trestu smrti žalář doživotí nebo od deseti do dvaceti let, čtvrtým řešením je pak ve zvláštní části zákona uložit trest smrti za zločin vraždy.¹³⁰

Co se týče tohoto konkrétního problému trestu smrti, tak s názorem souhlasím. Ponechat jej jen v této formě je bezpředmětné. Jak sám Storch uvádí, vedlo by to jen k řadě milostí prezidenta. Efekt tohoto ustanovení by byl výjimečný. Velice mě přesvědčila argumentace nevinným, který byl odsouzen. Když se mluví o institutu trestu smrti, tak se vždy uvádí možnost omylu. Zde v tomto návrhu na to zřejmě nikdo nepomyslel, že chtějí-li trest smrti pro tento důvod zrušit, tak to znamená, že k těmto omylům dochází, proto by se na něj mělo myslet i v jiných ustanoveních zákona.

5.7 Emil Svoboda

(2.10 1878 - 19.8 1948)

Na právech v Praze promoval roku 1905, roku 1923 se stal profesorem občanského práva na Karlově univerzitě. Byl také velkým znalcem filozofie, za což byl jmenován čestným doktorem filozofie na filozofické fakultě Univerzity Karlovy.¹³¹

Emil Svoboda k trestu smrti zaujal stanovisko, protože byl o něj požádán v rámci uspořádání ankety na toto téma. Zprvu bych chtěla podotknout, že se jedná o jeden z nejsvráznějších názorů, jaké jsem četla, a to zejména výběrem slov a formulací. Z textu přímo číší rozhořčení nad tímto trestem. Každý odstavec popisuje, co trest smrti je. Je podle něj ubohostí dnešní civilizace, neboť na vraždění odpovídá zabitím. Je zbabělostí, protože se zabíjí v obavě, že by vězeň utekl. Je nespravedlivý, neboť je jen shodou okolností, že byl zločinec chycen, odsouzen a že jeho oběť útok nepřežila. Je úsporným řešením oproti trestu doživotí, ale vrah není živěn, aby se sloužilo jemu, ale aby lid sloužil sobě, protože si tím kupuje svou bezpečnost. Naopak není trestem, neboť smrt není trest, ale vysvobození. Dále je

¹³⁰ Tamtéž, s. 191-200.

¹³¹ Emil Svoboda [online]. Masarykova univerzita, [cit. 6. října 2013]. Dostupné na <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/svobde.html>>.

podle něj třeba podívat se na věc i očima oběti, zda jí smrt vraha pomůže. Jedná se však jen o uspokojení živých.¹³²

Chtěla bych se zde zaobírat jeho názorem nad nespravedlností tohoto trestu. Tento názor mi přijde naprosto absurdní, protože vše je hrou okolností, nic není dopředu známo a pokud pachatel je odhodlán čín spáchat, pak je naprosto jedno, jestli byl chycen, odsouzen k tomuto trestu nebo dokonce zda se mu vůbec čín povedlo provést až do konce. Úmysl byl zde jasný, proto by měla být jasná i reakce státu. Argument úspornosti mi také přijde bezpředmětný ve smyslu ochrany obyvatelstva. Proč tedy zbytečně platit, když toho lze dosáhnout jinak? A o tom, že není trestem, bych jistě také pochybovala, neboť jen málo odsouzených bere tento trest jako vysvobození, zcela jistě si místo trestu smrti vyberou trest doživotí.

¹³² CHALUPNÝ: *O trestu smrti...*, s. 152-154.

Závěr

Cílem mé práce bylo porovnat dva instituty, trest smrti a trest doživotí, a to z hlediska historického a z hlediska názorů významných osobností. V práci jsem se pokusila nastínit hlavní historické mezníky obou institutů, argumenty pro a proti trestu smrti, také analyzovat články důležitých představitelů právní vědy. Vše jsem doplnila vlastními názory na problematiku.

Z počátku docházelo hlavně k udělování trestu smrti, ale postupně byl tento trest nahrazován tzv. humánnějším trestem, trestem doživotí. Je však otázkou, na kolik je doživotí lidštější. Z mnoha pohledů by se dalo říci, že doživotí může být pro zločince větší utrpení než trest smrti, který je rázný a rychlý, protože je jeho přesným opakem, a to tím, že je vleklý a v mnoha případech zde není vidina propuštění. Nedávno ve svém rozsudku sice Evropský soud pro lidská práva vyhověl žalobě britských odsouzených k trestu doživotí bez možnosti propuštění, kdy uvedl, že tento trest je nehumánní a nemůže v této formě být udělován, ale i přesto se v některých zemích uděluje trest doživotí bez možnosti propuštění, i když to není zrovna případ naší země. Pro odsouzeného je podle soudu tento trest deprimující a demotivující. Věřím, že je to sice pravda, ale na druhou stranu nevidím důvod, proč by osoby, které dostanou takto vysoký trest, a tudíž spáchaly nejhorší zločiny, vůbec měly mít právo si ještě diktovat podmínky svého trestu. Nicméně zde není žádný podklad, který by mohl určit, který trest je pro zločince příznivější. Existuje spousta rozhovorů s doživotně odsouzenými, kteří by raději trest smrti, ale věřím, že kdyby bylo možno zeptat se těch, na kterých byl trest smrti vykonán, vybrali by si pro změnu druhou možnost.

Při psaní práce se velmi vyvíjely mé názory na oba instituty, ale stále nejsem přesvědčena o správnosti ponechání pouze trestu doživotí. I když je zde mnoho argumentů proti trestu smrti, myslím si, že na nejzávažnější zločiny, kde dojde opravdu k zavrženíhodnému jednání, je vhodné, ponechat trest smrti aspoň zakotven v zákoníku, aby plnil minimálně svou odstrašující funkci a aby byla možnost jej uložit u nejtěžších zločinů. K tomu se více méně přikláněli i někteří představitelé právní vědy. Většina představitelů však trest smrti nepodporovala a navrhovala jiné možnosti řešení.

Při udělování těchto trestů nezáleželo jen na tom, co zakotvoval zákoník, ale také jaká byla politická situace a kdo byl v čele státu. Za první republiky, v době Tomáše Garrigue Masaryka, nedocházelo k mnoha trestům smrti, to se však změnilo v době protektorátu a

následné době komunismu. Proto také po převratu okamžitě z našich zákonů byl trest smrti vynechán, neboť v této době docházelo k jeho velkému zneužívání. Byla to jistě přirozená reakce, navíc již mnoho států trest smrti v té době nevykonávalo.

Dnes není možné znovu zavedení trestu smrti, neboť jej zakazuje řada mezinárodních dokumentů, nicméně vzrůstající kriminalita by měla vést zákonodárce k zamyšlení, zda není třeba tento problém řešit jinými prostředky. Mělo by docházet k větší prevenci zločinnosti, protože čím dál více lidí má násilnické sklony, které se vyvíjejí v dospívání a souvisí často se špatnou výchovou či nedostatečnými vzory v dospělých. Je třeba začít již zde, poté nebude potřeba tolik trestat a řešit, jak náležitě tyto zločince potrestat. Nicméně to je utopie, aby se společnost dostala do stavu, kdy nebude potřebovat trestání.

Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy

Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a 6. a 13. dodatkový protokol

Listina základních práv Evropské unie

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a jeho druhý opční protokol

Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích

Zákon č. 19/1855 ř. z., vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech

Zákon č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění

Zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky

Zákon č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a doživotních trestech

Zákon č. 165/1946 Sb., o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou

Zákon č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich

Zákon č. 40/1948 Sb., o trestní ochraně proti požárům

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákon č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon 86/1950

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Monografie

BESTOVÁ, Cornelié C. *Trest smrti v německo-českém porovnání*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1996. 177 s.

FICO, Robert. *Trest smrti*. 1. vydání. Bratislava: Kódexpress, 1998. 109 s.

- FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. 1. vydání. Praha: Rybka Publishers, 1999. 463 s.
- HAMERSKÝ, Milan. *Přijatelnost trestu smrti: otázky a odpovědi; názory osobností*. 1. vydání. Brno: Bachant, 2001. 106 s.
- CHALUPNÝ, [Emanuel], KYPR, Ondřej. *O trestu smrti: Anketa*. 1. vydání. Praha: Sociální služba, 1923. 197 s.
- KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské*. 1. vydání. Praha: Melantrich, 1935. 337 s.
- KUBEŠ, Vladimír. *...a chtěl bych to všechno znovu*. (Paměti). Brno: Masarykova univerzita, 1994. 194 s.
- LIŠKA, Otakar a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. 2. vydání. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu SKPV PČR, 2006. 294 s.
- MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. 1. vydání. Praha: Orac, 1995. 269 s.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání. Praha: Linde, Právnické a ekonomické nakladatelství, 2003. 673 s.
- MONESTIER, Martin. *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátku po současnost*. 1. vydání. Praha: Rybka Publishers, 1998. 405 s.
- NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 256 s.
- NOVOTNÝ, František, SOUČEK, Josef a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 293 s.
- SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. 1. vydání. Praha: Linde, 2009, 694 s.
- VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. 3. vydání. Praha: Orbis, 1976. 581 s.
- Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926. 215 s.

Články

- BEŤKO, Martin. Ve stínu gilotiny. *Otazníky historie*, 2011, srpen, s. 26-27.

- KALLAB, Jaroslav. O trestu smrti. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1923, roč. 6, s. 113-126.
- KUCHTA, Josef. Trest smrti v díle Jaroslava Kallaba. In *Sborník z konference k výročí úmrtí prof. JUDr. Jaroslava Kallaba*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. 108 s.
- KUKLÍK, Jan. Prezident Masaryk a trest smrti. *Dějiny a současnost*, 1998, roč. 20, č. 5, s. 30-33.
- KÝR, Aleš. Pankrácká popraviště z let 1926-1989. *Historická penologie*, 2006, č. 1, s. 10. Dostupné na <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/ke-stazeni-112/historicka-penologie-1224>>.
- MIRIČKA, August. Osnova československého zákona trestního. *Právník*, 1922, roč. 41, sešit II, s. 39.
- MIRIČKA, August. O úkolech trestního zákonodárce. *Právník*, 1931, roč. 70, s. 1-17.
- STORCH, František. Trest smrti v osnově československého zákona trestního z roku 1921. *Právník*, 1922, roč. 61, s. 161-168.
- VACEK, Eduard. Před patnácti lety byla vykonána poslední poprava. *Historická penologie*, 2004, č. 1, s. 20. Dostupné na <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/ke-stazeni-112/historicka-penologie-1224>>.
- VOJÁČEK, Ladislav. Zrušení trestu smrti Kroměřížským sněmem. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1998, roč. 6, č. 4, s. 766-793.
- NA Praha, f. PP 1900-1907, V 25/154, časopis Státní zřízenec, ročník II. ze dne 10. srpna 1905, převzato z *Historická penologie*, 2006, č. 1, s. 13.

Internetové stránky

- Alois Rašín* [online]. Osobnosti, [cit. 5. října 2013]. Dostupné na <<http://www.financnici.cz/alois-rasin>>.
- Alois Rašín* [online]. Rašínova vysoká škola, [cit. 5. října 2013]. Dostupné na <<http://www.ravys.cz/o-skole/alois-rasin.html>>.
- Bodák [online]. Leccos, [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://leccos.com/index.php/clanky/bodak>>.

ČTK. *Vězni dluží za pobyt ve věznicích miliony* [online]. Deník.cz, 20. července 2010 [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://www.denik.cz/ekonomika/vezni-dluzi-za-pobyt-ve-veznicich-miliony20100720.html>>.

Emanuel Chalupný [online]. Masarykova univerzita, [cit. 5. října 2013]. Dostupné na <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/chalpn.html>>.

Emil Svoboda [online]. Masarykova univerzita, [cit. 6. října 2013]. Dostupné na <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/svobde.html>>.

LANG, Václav. *Amnesty International* [online]. Novinky.cz, [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://tema.novinky.cz/amnesty-international>>.

Lawrence Robert Klein [online]. Economic library [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://www.econlib.org/library/Enc/bios/Klein.html>>.

Premiérovým poradcem v oblasti lidských práv bude Roman Joch [online]. Deník Referendum, 6. srpna 2010, [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://www.denikreferendum.cz/clanek/5210-premierovym-poradcem-v-oblasti-lidskych-prav-bude-roman-joch>>.

Professor Isaac Ehrlich [online]. University at Buffalo, [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://wings.buffalo.edu/economics/ehrllich.htm>>.

Storch František [online]. Leccos, [cit. 5. října 2013]. Dostupné na <<http://leccos.com/index.php/clanky/storch-frantisek>>.

Report Amnesty o popravách 2012: navzdory dílčím problémům je svět bez trestu smrti zase o něco blíž [online]. Amnesty International, 10. dubna 2013 [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné na <<http://www.amnesty.cz/z778/report-amnesty-o-popravach-2012-navzdory-dilcim-problemum-je-svet-bez-trestu-smrti-zase-o-neco-bliz>>.

ŽIDEK, Dominik. *Trest smrti*. Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XV. ročníku Modelu OSN, 2009, 17 s. Dostupné na <http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf>.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá prolínáním témat trestu smrti a trestu odnětí svobody na doživotí z historického hlediska v Českých zemích.

První kapitola pojednává o základních pojmech a o začlenění do mezinárodního kontextu. Následuje druhá část zabývající se argumenty pro a proti trestu smrti podpořená názory některých dnešních osobností.

V další kapitole je rozpracována historie obou institutů v Českých zemích. Zaměřuje se především na období od osvícenství do současné doby. Zachycuje postupný vznik trestu odnětí svobody na doživotí a jeho následný vývoj a zároveň útlum ukládání trestu smrti. Uveden je i vznik známé gilotiny.

Poslední kapitola analyzuje názory významných osobností české právní vědy na trest smrti, kde se osobnosti často vyjadřují i k jeho náhradě trestem doživotí. Jedná se především o postoje Jaroslava Kallaba, Vladimíra Kubeše či Augusta Miříčku.

Abstract

This diploma thesis deals with blending of the themes of the death penalty and imprisonment for life from a historical perspective in the Czech lands.

The first chapter covers the basic concepts and the integration into the international context. The following part deals with arguments for and against death penalty, which is supported by the opinions of some of the today's figures.

The next chapter elaborates the history of both institutions in Czech lands. It focuses primarily on the period from Enlightenment to present time. It captures the gradual emergence of the sentence of life imprisonment and his subsequent development, as well as the attenuation of the death penalty. There is also listed the creation of the famous guillotine.

The last chapter analyzes the opinions of prominent personalities of Czech jurisprudence on the death penalty, where they often discuss its replacement with the life imprisonment. These are the attitudes of people like Jaroslav Kallab, Vladimír Kubeš or August Miříčka.

Seznam klíčových slov

Amnesty International, argumenty o trestu smrti, dekrety prezidenta republiky, gilotina, justiční omyl, myšlenky osvícenství, postoj veřejnosti, právní věda, trest doživotí, trest smrti, trestní právo, udělení milosti.

Keywords

Amnesty International, arguments about death penalty, decrees of the Prezident, guillotine, judicial error, thoughts of the Enlightenment, attitude of public, jurisprudence, life imprisonment, death penalty, criminal law, pardon granting.

Přílohy

1. Dotazník Roberta Fica

viz. Argument pro trest smrti, veřejné mínění:

Položená základní otázka: „Za obzvlášť závažnou vraždu považujete jako přiměřený následující trest:

- a) trest odnětí svobody na 10-15 let ve velmi zpřísněném režimu
- b) trest odnětí svobody na 20-25let
- c) doživotní trest odnětí svobody
- d) trest smrti
- e) neumím posoudit

Dotazník I. byl proveden před sérií přednášek, dotazník II. po přednáškách. Z dotazníků vyplynulo:

Odpověď	Dotazník I.	Dotazník II.
a)	2,65%	0,96%
b)	8,85%	3,85%
c)	36,28%	18,27%
d)	51,23%	74,04%
e)	0,88%	2,88%

2. Přehled uložených trestů smrti, doživotních trestů a trestů odnětí svobody na 15-20 let v letech 1918-1931

Rok	Celkem odsouzených	Trest odnětí svobody na doživotí	Trest smrti	Trest odnětí svobody na 15-20 let
1918	14 253	1	8	-
1919	18 076	-	13	1
1920	27 858	2	20	16
1921	41 938	6	32	6
1922	27 262	1	43	9
1923	19 918	6	29	17
1924	19 072	1	34	10
1925	18 387	1	24	11
1926	17 291	2	27	16
1927	18 725	-	33	6
1928	18 630	1	24	13
1929	14 237	2	21	15
1930	12 788	-	16	7
1931	12 907	-	34	14

Zdroj: NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 47.

3. Přehled o výsledku přezkoumání pravomocně uložených trestů smrti Nejvyšším soudem ČSSR z let 1970-1990

	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81
Počet přezkoumaných trestů smrti	1	11	7	4	4	5	2	5	4	6	3	7
Po přezkoumání nezměněno	-	6	2	2	2	5	2	4	3	5	2	6
Zrušen výrok o vině i trestu a přikázáno nové jednání	1	4	1	1	2	-	-	-	-	1	1	1
Zrušen výrok o trestu a přikázáno nové jednání	-	1	4	-	-	-	-	1	1	-	-	-
Trest smrti změněn na trest odnětí svobody	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-

	82	83	84	85	86	87	88	89	90	celkem
Počet přezkoumaných trestů smrti	2	3	6	5	2	4	2	1	1	85
Po přezkoumání nezměněno	1	1	5	3	2	3	2	1	1	58
Zrušen výrok o vině i trestu a přikázáno nové jednání	-	1	1	1	-	-	-	-	-	15
Zrušen výrok o trestu a přikázáno nové jednání	1	-	-	1	-	1	-	-	-	10
Trest smrti změněn na trest odnětí svobody	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2

Zdroj: NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 51, 52.

4. Kalendář poprav v ČSR, ČSSR a na území tzv. protektorátu

Rok	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1918	/											0	0
1919	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	
1920	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1921	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1922	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1923	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1924	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1925	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1926	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1927	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	
1928	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1929	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	
1930	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	
1931	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1932	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1933	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	
1934	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1935	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	
1936	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	
1937	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	
1938	1	1	0	0	1	0	0	2	0	2	0	0	
1939	1?	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1940	1?	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1941	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	
1942	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1943	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1944	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1945	0	0	0	0	2	3	2	6	16	31	16	21	
1946	37	27	40	25	25	26	15	18	41	43	29	33	
1947	47	44	51	102	13	1	3	1	0	0	1	5	
1948	1	0	0	3	2	1	0	0	4	8	1	2	
1949	1	3	0	0	5	5	8	0	0	4	6	0	
1950	4	6	1	0	9	10	1	0	4	15	1	6	
1951	0	2	4	8	1	5	4	15	8	1	10	2	
1952		13	0	1	2	7	3	9	4	4	11	12	
1953	2	2	4	5	7	4	5	4	1	3	2	6	
1954	5	4	1	1	3	1	2	1	0	2	4	1	
1955	0	3	3	0	4	0	2	0	1	0	0	2	
1956	0	1	0	1	2	1	0	0	0	2	1	0	
1957	2	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	
1958	1	1	0	0	2	1	10	0	0	0	0	1	
1959	0	0	0	1	1	0	4	0	1	0	1	0	
1960	0	1	1	0	1	0	0	0	1	0	1	2	
1961	1	0	1	3	0	0	0	0	1	0	0	0	
1962	0	1	1	1	0	0	1	0	1	0	2	3	
1963	3	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	1	
1964	0	1	1	0	0	1	0	1	1	0	2	0	
1965	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	
1966	0	0	0	0	0	1	2	1	2	1	1	1	
1967	0	0	0	0	0	3	0	0	1	0	0	0	

Rok	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1968	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1969	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1970	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1971	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1972	1	2	1	0	0	0	0	0	0	0	2	0
1973	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1
1974	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
1975	0	0	2	0	1	0	0	0	0	1	0	1
1976	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
1977	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1978	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
1979	0	1	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1
1980	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2	0
1981	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1982	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0
1983	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0
1984	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
1985	0	0	0	4	0	1	0	0	0	0	0	0
1986	0	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0
1987	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
1988	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1989	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0

Legenda ke kalendáři:	
Prezident (období výkonu funkce, v té době popraveno osob)	
T. G. Masaryk (od 14. 11. 1918 do 14. 12. 1935, 12 osob z toho 1 pro politické trestné činy)	
E. Beneš (od 14. 12. 1935 do 5. 10. 1938, 8 osob z toho 3 pro politické trestné činy)	
Od abdikace E. Beneše do nástupu E. Hácha - předseda vlády generál Šyrový (2 osoby)	
E. Hácha (od 30. 11. 1938 do 5. 5. 1945, 3 osoby)	
E. Beneš (od 16. 5. 1945 do 7. 6. 1948, 731* osob)	
K. Gottwald (od 14. 6. 1948 do 14. 3. 1953, 234** osob z toho 189 pro politické trestné činy)	
A. Zápotocký (od 21. 3. 1953 do 13. 11. 1957, 94 osob z toho 47 pro politické trestné činy)	
A. Novotný (od 19. 11. 1957 do 22. 3. 1968, 78 osob z toho 12 pro politické trestné činy)	
L. Svoboda (od 30. 3. 1968 do 29. 5. 1975, 14 osob)	
G. Husák (od 29. 5. 1975 do 10. 12. 1989, 80 osob)	

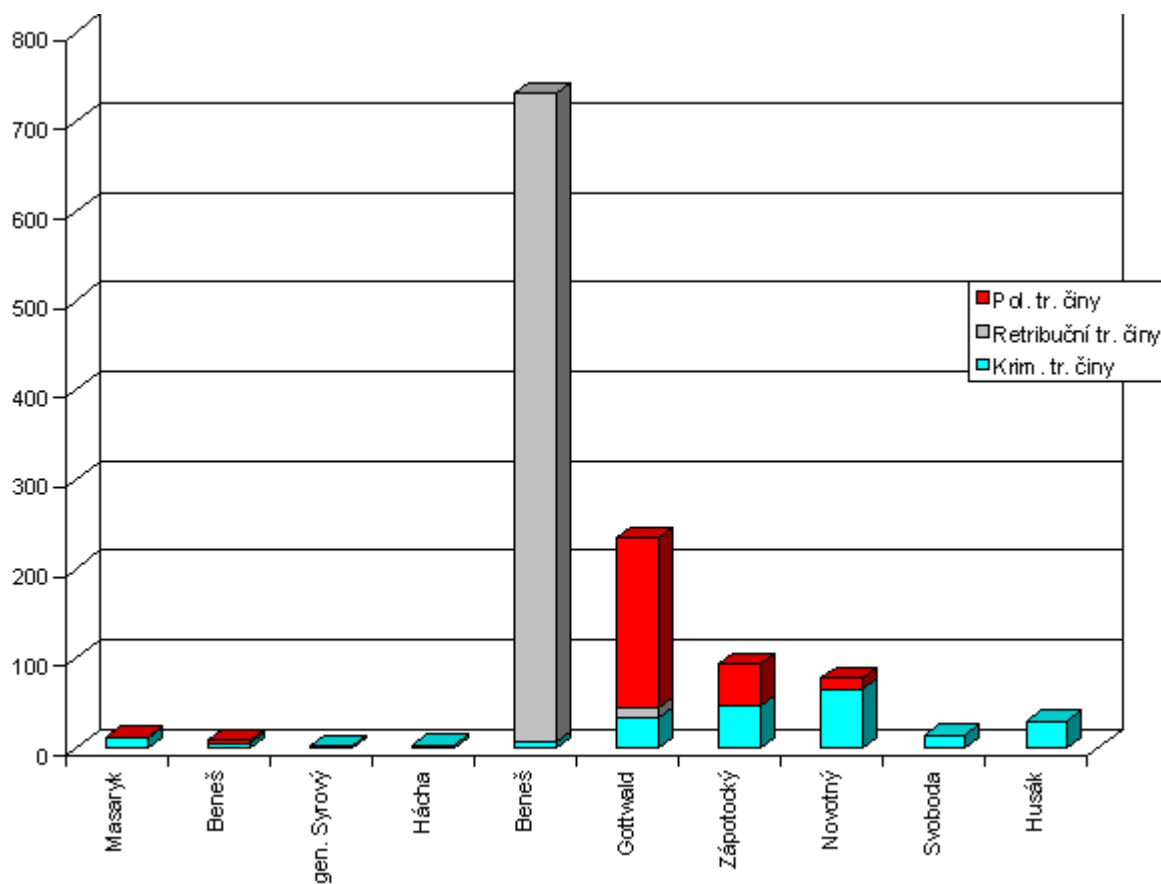
* Zahrnuje 725 osob popravených na základě retribučních zákonů

** Zahrnuje 12 osob popravených na základě retribučních zákonů

? Neuveden měsíc a den popravy

Zdroj: LIŠKA, Otakar a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. 2. vydání. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu SKPV PČR, 2006, s. 153.

5. Přehled vykonaných poprav dle funkčních období prezidentů s uvedením charakteru trestných činů, pro které byl trest uložen

Zdroj: LIŠKA, Otakar a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. 2. vydání. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu SKPV PČR, 2006, s. 154.